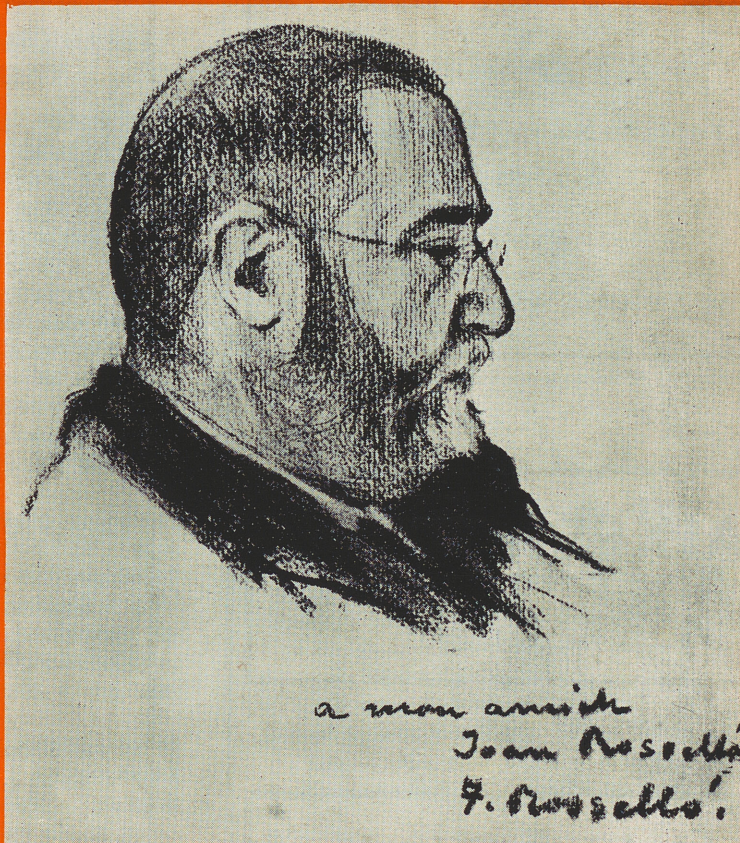

lluc

juliol-agost 1971

*a man amish
Joan Rosella
F. Rosello.*

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Jaume de Santacília, 9, entr. - Tel. 216548

PALMA DE MALLORCA

Telegrames: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8

Tel. 143 (3 línies)

MANACOR (Mallorca)

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

FAIXES REINA

Josèp Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

GALLETES QUELY I CAN GUIXA

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

BANCA MARCH

Capital desembossat Ptes. 600.000.000' -

Reserves 1.297.494.000' -

Regularització Llei 76/1961 205.319.464' -

CASA CENTRAL I DOMICILI SOCIAL:

PALMA DE MALLORCA

Carrer de Sant Miquel, 17-19 - Tel. 22.48.05

Apartat de Correus núm. 672

Telex 68.611

Sucursal a Barcelona:

C. Caspe, 17 - Tel. 2.22.06.10

Apartat de Correus 1971

Telex 54.439

Altres 33 Sucursals i Agències Urbanes a les
Balears i a Barcelona

Realitza tota classe d'operacions de

BANCA BORSA CANVI

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

Correu dels amics

UNA CARTA QUE PARLA

Sr. Administrador de la Revista LLUC.

He recibido su atento escrito, así como también el número de su Revista de este mes. Muchas gracias.

Ignoraba las dificultades que Vd. menciona y lo lamento. De haberlo sabido, no le hubiese importunado con mi segunda petición. Pensaba que era descuido de algún empleado. Así que, perdóneme.

Es una lástima que una

revista, cuyo contenido es oro puro, pase por estos problemas.

Siento no saber escribir mi propio idioma tan querido. Me avergüenzo de conocer siete idiomas, y desconozco el mío propio. Ahora ya es tarde para aprenderlo correctamente. Mis intentos, hasta ahora han fracasado. Aunque continúo.

Admiro su labor y le envío mi más cordial simpatía, su affmo.

MIGUEL PASCUAL MOREY
(Capdepera)

RESSO DEL NOSTRE NUMERO MONOGRAFIC SOBRE L'ENSENYAMENT

Baix del títol L'ENCERT DELS NÚMEROS MONOGRÀFICS DE «LLUC» I «PRESENCIA», la important revista catalana ORIFLAMA publica en el número de juliol/agost, una nota que tenim el gust de reproduir per a coneixement i satisfacció dels nostres lectors. Diu així:

No és necessari presentar aquestes dues revistes que han aconseguit amb el seu esforç un periodisme dinàmic i útil. Tant la revista mallorquina «LLUC», que continuament ha anat experimentant un progrés, com el combatiu setmanari gironí «PRESENCIA», són dues mostres ben representatives del lent però inevitable redecament del nostre periodisme.

En la trajectòria d'aquestes dues revistes, cal destacar els números monogràfics que durant el passat mes de maig han confeccionat i que es refereixen a temes d'una actualitat palpitant. El de «LLUC», dedicat al problema de l'ensenyament a les Illes, i el de «PRESENCIA», centrat en el tema del llibre català i les circumstàncies que l'envolten.

Tots dos han comptat amb la col·laboració de bons equips d'especialistes i segurament sense proposar-s'ho es complementen, perquè el futur de l'edició en català recolza en la solució racional del problema escolar i, a la inversa, les nostres editorials han de programar els textos que necessàriament calen a les escoles si de debò es poden incorporar els esquemes de la moderna pedagogia.

JOAQUIM FERRER

Sumari

Correu dels amics	1
El compromís profètic, per Jaume Reynés M. SS. CC.	3
Un «Pare nostre» per al nostre temps, per Pere Llabrés, Pere.	4
L'ensenyament modern a Mallorca, per Gabriel Janer	6
Joan Rosselló de Son Fortesa, per Damià Ferrà-Ponç	10
Memòries literàries per Llorenç Moyà Gilabert. Amb textos de Manuel Bertran i Oriola i de Miquel Dolç	18
Conversa amb Toni Alomar, per Cabriel Vilanova	22
A la ciutat dels llibres	23
Joaquim M. Bover vist per Bartomeu Rosselló-Pòrcel, per Josep Massot i Muntaner	25
Poesia: Llorenç Vidal, per Damià Ferrà-Ponç. 28	
Hai-kais 69, per Llorenç Vidal	29
Sant Antoni, una vila ascendent a la vora de la seva gran badia, per M. Villangómez Llobet	30
Rosa dels vents	32

PORTADA:

Joan Rosselló de Son Fortesa, dibuix de Francesc Rosselló i Miralles (1903). Vegeu en aquest número un estudi biogràfic sobre l'escriptor per Damià Ferrà-Ponç. (Disseny de P. Martínez Pavia i Jaume Cabrer).

LLUC

Revista mensual

Any LI - Núm. 604-605 - Juliol-Agost 1971

Direcció i Administració: PP. MISSIONERS DELS SS. CORS
C/. de la Pau, 3 - Palma de Mallorca - Tel. 21 23 56

Conseller-Delegat: P. RAMON BALLESTER M. SS. CC.

Director: GABRIEL FUSTER MAYANS

Secretari: MIQUEL GAYÀ

Administrador: JOAN ARBONA M. SS. CC.

Consell de Redacció: MIQUEL DURAN ORDIÑANA, GABRIEL JANER
MANILA, MN. PERE LLABRÉS, JOAN MIRALLES MONTSERRAT,
DAMIÀ FERRÀ-PONÇ, JAUME REYNÉS M. SS. CC.

Subscripció: 200 ptes. anuals

Estranger: 250 ptes. anuals

Preu de l'exemplar fora de subscripció: 25 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. Cors - Balmes, 89 Depòsit legal: P. M. 276-1958

Bar Restaurant Ca S'AMITGER

Vos hi serviran uns bons plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

Banderins

SALMA

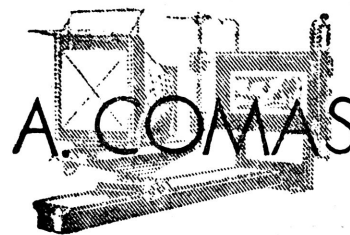
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Bar restaurant de Lluc i Fonda del Monestir

Per a Noces i primeres Comunions
i tota classe de serveis als pelegrins

LLUC - Tel. 6

El compromís profètic

Carta a un seminarista

Amic Jaume: Estava llegint els vostres exàmens —protocolàriament, un darrera l'altre—, quan va arribar el teu que em posà mal a pler.

Escrivies:

«Vérem que els profetes són conservadors perquè conservaven la fidelitat a l'aliança, al pacte entre Déu i el poble. I és clar que aquesta mateixa fidelitat els fa revolucionaris a la força. Ho contesten tot. Fins i tot la religió estabilitzada del seu temps.

»Recordem aquelles paraules: «El lleó ha rugit: qui no té por! El Senyor ha parlat: qui no profetitzal!» (Amós 3,8). «És Jahvè que m'ha pres de darrera del ramat, i és Jahvè que m'ha dit: Vés, profetitzal contra el meu poble» (Amós 7,15).

»Però esteim ara en l'Església que posseeix la paraula de Déu, aquesta paraula que fa profetitzar, que fa prendre postures. «La paraula de Déu és com una espasa de dos talls que arriba fins al moll dels ossos» (Hebreus 4,12).

L'Església ha rebut del Crist la missió de profetitzar. De tal manera que ella és essencialment profètica.

...»Si jo ho dic a un matrimoni amic meu, tots dos ateus convençuts però també molt homes, no ho creuran. Perquè una cosa és que l'Església sigui profètica de teoria i una altra cosa és que ho sigui de fet.

»¿On és, per exemple, la denúncia de la injustícia social?

»Tampoc no podem esser pessimistes. N'han sorgit de profetes... a les presons d'Europa i de Sudamèrica hi ha sacerdots i cristians laics tancats.

»L'essència de l'Església és profetitzar. L'Església és portadora d'una memòria subversiva de llibertat, per la senzilla raó de que l'Església ens porta el Crist. Aquest Crist que ens allibera constantment. I ens allibera fins a la llibertat.»

* * *

¿Em permets que et digui que semblaven les meves mateixes paraules amb deu anys manco? Més virulents i cridaneres, però potser també més adolescents. Paraules que no esperaven de mi la freda qualificació professoral, ans bé la resposta de persona a persona, que ara t'envïi.

Jaume: Estàs obsessionat per la persecució, perquè creus com En Mounier que, en temps de revolució, les presons són un dels llocs connotats del cristianisme. Llavors parles dels països capitalistes. Vull que sàpigues també que jo tenc un amic condemnat a cadena perpètua a un país socialista. Sense esser tan lleitru, diu que no mo-

guem un dit per alliberar-lo: «...puix, en circumstàncies com les nostres, és necessari que hi hagi cristians que, empresonats, donin testimoni de Crist Rei». Si jo pogués ajudar-te a entendre que els vertaders testimonis són perseguits a cada banda de la murada... I que, a vegades, resulta més difícil donar testimoni al carrer que a la cacamba...

Tens igualment la passió per la llibertat. El teu oncle exiliat a Amèrica t'ha ensenyat que aquesta virtut ens ve donada en la mesura que som lliures; que el pobre obrer d'una empresa anònima —forma la més típica del capitalisme— es pot sentir més lliure que N'Henry Ford.

Però et queixes que no ets lliure ni ho pots esser per ara. Potser somnies la llibertat absoluta, definitiva, quan ja la tens engabiada al cor des del moment que la cerques quasi amb angúnia. Per això has refusat el privilegi de l'exempció del servei militar, dient que «el nou Concordat hem de començar-lo a viure des de la base».

Veus el camí boirós. Però no oblidis que tu mateix el t'hi fas mentre el cerques. L'alegria no ens espera a l'arribada, sinó que ja ve amb nosaltres. Sobre el nostre front hi alena l'Esperit que engendra llibertat i gràcia. Quan et preguntes per la teva vocació, ja respos a la crida de Déu.

Accept que som cristians del segle IV ençà, com deia despectivament En Joan Oliver. Però també és cert que aquest és el temps que ens ha tocat viure, i que podem fer el nostre petit esforç perquè el cristianisme sigui anunciat i viscut al nostre segle XX com als temps apostòlics.

El meu dolor és de no haver fet més per tu i pels altres. Ara, a finals de curs, no puc dir com sant Pau que som innocent de la sang de tots (Fets dels Apòstols 20,25-27). Més tost em sent culpable dels vostres dubtes, de la vostra desil·lusió i del vostre desorientament. Els adults no hem estat capaços d'infondre en vosaltres la saba vella que madura les noves tanyades de l'ametllèr sense massa dolor. I tenc por de no haver-vos anunciat amb tota valentia —sobre tot amb la meua vida— el disegni de Déu.

Per totes aquestes raons jo no renec del teu nom que és el meu nom, ni de les teves aspiracions que són els meus problemes. No dic: És que no són dignes de rebre els Ordres. O: No tenen cap problema.

Respect el teu dolor per fer-te cristià. Que el Crist, excel·lentment lliure, ens contagii de la seva llibertat.

Jaume REYNÉS, M. SS. CC.

Un «Pare nostre» per al nostre temps

per Pere LLABRÉS, pvre.

També ens han de canviar el **Pare nostre**? Tal volta aquesta és la reacció de molts de cristians que han sentit noves sobre la qüestió que avui simplement volem espipellar en aquesta pàgina.

Una oració tan sentida de tothom, tan repetida des de la infància —de vegades massa—, tan tradicional dins el nostre poble, té un pes dins la nostra vida que ens inclina més tost a una conservació de la forma apresada i usada que no a la reforma de la mateixa.

Però, per altra banda, cada cristià té dret a sobre lo més exactament possible com ens va ensenyar de pregar Jesucrist, donant al seus deixebles una oració modèlica i normativa. És ben llegítim l'esforç dels cristians per mantenir en la nostra pregària la fidelitat «a un manament del Salvador» i el seguiment de «la seva divina ensenyança», com deim a la Missa. Aposta hem d'acollir amb goig les propostes dels estudiosos per descobrir verament quines són les autèntiques paraules del Senyor i el seu significat original: què volgué dir el Senyor, donant una fórmula de pregària als seus apòstols, que ens han trasmès els Evangelis de Mateu i Lluc.

Una primera tasca, doncs, se'ns imposa als cristians d'avui: la de descobrir amb tota l'exactitud possible, usant els mitjans de la filologia, de la moderna exegesi i de la interpretació del text, que tenim ara a l'abast, i dels quals hom no disposava en temps passat. Prou són coneguts els darrers avanços en el coneixement de la llengua vernacle de Jesús, l'arameu. Davall el text grec dels evangelis cal descobrir el substracte arameu per copsar tot el sentit i els modismes de l'expressió original del Senyor.

Mes ara no pregam en arameu. Cal fer una versió. Però una versió que, conservant la fidelitat a les paraules de Jesús, sigui també expressió de l'home d'avui. Al cap i a la fi sempre ens movem en aquest orde de coordenades dins tot el camp de la vida cristiana: fidelitat al missatge del Senyor, i salvació de l'home d'ara, en el nostre temps, dins un espai vital concret.

Així també en el problema que darrerament s'ha suscitat entorn de la versió del **Pare nostre** per a l'home del nostre temps, per al cristià que en l'oració del Senyor vol seguir descobrint, vitalment, dia rera dia, la inspira-

ció de la seva pregària i de tota la seva conducta. Ja que admirablement, diguem-ho per endavant, el **Pare nostre** no és una fórmula només per a resar, sinó una norma de l'actuació, una font autèntica de l'esperit de Crist que ha de moure tota la nostra existència terrena dins una perspectiva de plenitud escatològica.

Per aquestes raons, tres monjos de Montserrat s'han imposat darrerament la tasca de revisar la versió del **Pare nostre** que avui oficialment resam tant en les celebracions litúrgiques com en la nostra oració particular, i que hem après en el Catecisme.

Per cert que també sobre aquest punt caldria fer l'observació que en el núm. 56 de «Qüestions de vida cristiana» fa En Jcsep Massot. (1) Al llarg dels segles que ens han precedit, hi ha hagut moltes variacions en les versions del **Pare nostre**, resades pel nostre poble. Només de Mallorca i des del segle XV En Massot en presenta quatre, totes elles distintes de la que actualment recitam. Afegiguem també, pel nostre compte, que amb la introducció de la nostra llengua a la Litúrgia s'han introduït unes variacions simplement estilístiques en la versió usual. Així s'ha suprimit el «sant» de davant el «nom» i el «regne»; també l'expressió «Senyor» a la darrera frase: «alliberau-nos, Senyor, de qualsevol mal». Aiximateix s'ha abandonat a les versions adaptades a les nostres Illes la fórmula tradicional «faci's», poc usada en el nostre parlar normal, per la més actual «es faci». Finalment notem que, en lloc del català «deslliureu-nos», a Mallorca i a Menorca tradicionalment deim «alliberau-nos», mentre a Eivissa diuen «lliurau-nos». Sembla que els catalans continentals s'inclinen definitivament per «allibereu-nos», ja que així han encapçalat l'embolisme litúrgic: «Allibereu-nos, Senyor, de tots els mals»..., en la versió litúrgica oficial.

Constatem, doncs, que una innovació en la versió del **Pare nostre** seria en cert sentit un fet «tradicional»: hi ha hagut variants en l'oració del Senyor al llarg dels segles, per adaptar la pregària al llenguatge corrent i, sens dubte, a noves interpretacions de les paraules de Jesús.

Vegem ara les tres traduccions noves que han proposat Dom Guiu M. Camps, Dom Columba M. Batlle i Dom Pacià M. Garriga. Ens

limitam a la versió del **Pare nostre** segons Sant Mateu 6, 9-13.

El Pare Guiu, gran escriptorista, a qui devem la primera mà de les magnífiques versions bíbliques per a l'ús litúrgic, presentà al II Congrés litúrgic de Montserrat aquesta versió:

**Pare nostre del cel (o bé: celestial),
santificau el vostre nom,
venint a regnar.
fent el que us heu proposat;
com ho feis al cel, feis-ho també a la terra.
Donau-nos avui el pa de demà,
i perdonau les nostres culpes
com nosaltres perdonam els qui ens ofenen,
i no ens deixeu caure en cap temptació
ans alliberau-nos del Maligne. (2)**

Dom Columba Batlle proposa en el núm. 50 de «Qüestions de vida cristiana» dues noves versions del **Pare nostre**:

I

**Pare nostre del cel,
glorifica la teva Persona,
[fé] que vengui el teu regne,
acompleix la teva voluntat,
[fé-la] també damunt la terra.
El nostre pa de l'endemà
dóna'ns-el avui,
i perdona'ns les nostres ofenses,
com també nosaltres perdonam
els qui ens han ofès,
i no ens abandonis a la Temptació,
ans allibera'ns del Maligne.**

II

**Pare nostre celestial,
manifesta la teva glòria,
fent venir el teu regne,
realitzant la teva voluntat,
talment com al cel,
igualmente a la terra.
Dóna'ns avui
el nostre pa de demà,
i perdona'ns les nostres culpes,
com també nosaltres perdonam
els qui ens han fet mal,
i no ens sotmetis a la Temptació,
ans deslliura'ns del Dolent. (3)**

El P. Pacià Garriga també va presentar una nova versió del «**Pare nostre**» a l'esmentat II Congrés litúrgic de Montserrat. (4) Després, no ha parat de treballar en el tema i d'ampliar la seva recerca d'una traducció més feel, àgil i moderna. En són testimoni els volums 25, 27 i 51 de «Qüestions de vida cristiana». Darrerament ha imprès i difós un full on ofereix als cristians de parla catalana un **Pare nostre** que respongui, en el més alt grau possible, al sentit que Jesús li va donar i a les exigències d'un llenguatge clar i ben nostre.

La versió del P. Garriga ha maldat per tenir en compte quatre coses: l'autenticitat del sentit, el ritme profètic, la simplicitat de línies, l'expressió moderna alliberada de tot aramaisme. Vet aquí el resultat:

**Pare nostre del cel,
manifesta la teva glòria
fent que vengui el teu Regne,
duent a terme el teu Pla d'amor,
a la terra, tal com ho fas al cel.
Dóna'ns avui
el pa que tant ens cal;
perdona'ns tota culpa
com nosaltres perdonam els qui ens ofenen;
i no ens deixis caure a la Temptació,
ans guarda'ns del Mal.**

El lector podrà veure a la bibliografia que he citat els motius de les diferents versions, sobre tot en aquells punts que li causin més estranyesa. Aquí no ens podem allargar més. Però sé cert que, tot i amb això, el lector que prega haurà descobert, en la presentació d'aquestes quatre noves versions, uns sentits fins ara per ventura insospitats, unes peticions més clarament formulades, una línia d'oració més estructurada, on se senten els ecos infinits de la predicació del Regne i del compromís cristià en aquest món.

Crec que en les noves versions tot és suficientment clar fora d'aquest nou sentit que es vol donar a la frase, molt difícil en l'original: «El nostre pa de cada dia donau-nos, Senyor, el dia d'avui»; que el P. Guiu Camps tradueix: «Donau-nos avui el pa de demà». Es tracta aquí del pa del Regne del cel que menjarem «demà», és a dir, quan vengui el Regne en la seva plenitud; però que ja volem pregar a la terra, «avui».

Per acabar, demanaria als redactors de la futura redacció oficial —quan es farà?— del **Pare nostre**, que tinguessin en compte les diferències que en la pràctica divideixen els llenguatges catalans parlats, i que en prenguessin nota per fer una versió verament adaptable a tots; perquè resplendís en aquesta oració comuna la comuna llengua que a tot ens uneix.

Pere LLABRÉS, pvre.

— NOTES —

(1) J. MASSOT, *Tenim una versió «tradicional» del Pare nostre?*, («Qüestions de Vida Cristiana», 56, 1971), pàgs. 135-140.

(2) G. CAMPS, *Per una nova versió catalana del Pare nostre*, («II Congrés Litúrgic de Montserrat», vol. II, 1967), pàgs. 248-251.

(3) C. BATLLE, *Critiques constructives de textos litúrgics, IV, El Parenostre*, («Qüestions de Vida Cristiana», 50, 1970), pàgs. 94-104.

(4) P. GARRIGA, *Per una nova versió catalana del Pare nostre*, («II Congrés Litúrgic de Montserrat», vol. II, 1967), pàgs. 241-248.

L'ENSENYAMENT MODERN A MALLORCA*

per Gabriel JANER MANILA

També aquí, en aquesta vella terra dels nostres pecats, arribaren, com sempre, una mica tardanes, les noves idees dels homes de la Il·lustració. Eren uns temps difícils, com tants d'altres, en què, a força de patiments i de crisis havien arribat a la conclusió, tan clara, de que no era possible gens ni mica el progrés d'un Estat sense comptar, sobre totes les coses, amb la cultura, que entengueren havia de sorgir pomposament de la classe privilegiada i arribar al poble pastada i repastada a través dels graons de l'Administració. Aquesta filosofia, doncs, va introduir el concepte de la necessitat d'una reforma educativa i social del país que el posàs a l'altura d'altres nacions pel que fa a l'aspecte econòmic, científic i tècnic. (1) En el fons, el que significava de veritat era l'equilibri entre dues forces antagoniques, un compromís dinàmic entre el que és vell i el que és nou, entre la tradició i la revolució. Però, alerta, no ens facem il·lusions, perquè es tracta d'una revolució des d'alt, d'uns canvis planificats des del poder per uns homes que s'havien proposat il·lustrar la gent, per tossuderia: «tot per al poble, però sense el poble». A pesar de tot, si una cosa els va perdre, precisament, fou el racionalisme rígid i quadriculat, tan contrari al sentit històric de lo hispànic. (2)

No és ara l'hora de fer una anàlisi de totes les misèries que ens portaren les idees unificadores dels Il·lustrats. Només diria que no basta una Pragmàtica, ni una firma, ni tota una burocràcia organitzada, per esborrar una cultura ni cap ni una de les seves aspiracions més legítimes. A pesar de tot, és precís recordar que els nuclis difosos d'aquest pensament nou es centren en les «Sociedades de Amigos del País» i amb elles comença la instrucció del poble.

Sempre he cregut que la història de l'ensenyament, a Mallorca, està clavetejada d'una sèrie de grans realitzacions sorgides, impensadament, en un desert gris i amarg. Aquestes grans realitzacions sorgeixen sempre a contracor de molta de gent que veu amenaçat el seu «status» amb les idees novelles, les seves prerrogatives i els avantatges propis d'una casta. Sempre, aquesta gent acabarà carregant-se l'aventura.

Permeteu-me, que, encara que només sia per fer-los justícia, vos en recordi algunes d'aquestes belles i difícils realitzacions.

El darrer terç del segle devuit, exactament el 1778 es fundà a Mallorca la «Sociedad Económica de Amigos del País». Formaven part de la Societat econòmica mallorquina els personatges més visibles de les lletres i ciències, de la política i de l'aristocràcia, de l'església i de la milícia de Mallorca. (3) Una de les preocupacions més immediates d'aquesta societat va ésser la instrucció del poble a fi de facilitar als naturals d'aquest país llums i principis que poguessin servir de fonaments per a estendre amb solidesa el progrés i els novells descobriments de la tècnica. (4) La Societat fundà escoles de Matemàtiques, de Dibuix i de primeres lletres. Val a dir que sota el guiatge d'un presoner il·lustre: Gaspar Melchor de Jovellanos que lluità fins on va poder contra la rutina i l'ensopiment i, val a dir, també, que un dels pocs il·lustrats que van veure clarament els defectes de la uniformitat borbònica i treballà per a una instrucció a nivell regional. La Societat Econòmica revisà i millorà les cartilles de lectura, cercà material modern, introduí el mètode d'escriptura de Palomares i visità les seves escoles a fi de revisar mètodes i treballs; com diu Miquel dels Sants Oliver, «sintiendo... aquella intuición de la nueva pedagogía, fruto del «humanitarismo» de la época que encontraba su apóstol en Pestalozzi». (5) Fins arribar a aquest temps de la Societat Econòmica, l'ensenyament primari, malgrat les escoles establertes des de temps immemorial en els convents, es trobava en un estat lamentable de

* Conferència pronunciada amb motiu de la presentació del darrer núm. de LLUC al saló d'actes de l'Hotel Bellver, la tarda del 28 de maig de 1971.

postració. Per seguir citant Oliver, «la enseñanza que se prestaba gratuitamente en los conventos, sólo era aprovechada por una parte muy exígua de la población. El número de artesanos que sabían leer y escribir resultaba limitadísimo y mucho menor todavía el número de labradores. De las mujeres del pueblo ninguna había recibido instrucción, y aún en las clases media y alta eran frecuentes los casos de señoras que no podían firmar por sí mismas un documento». (6)

Els esforços de la Societat Econòmica envers l'ensenyament primari foren tan importants que, arribat el primer terç del segle XIX, exactament, l'any 1835, el número de les escoles públiques a les Illes era de vint-i-dues per a nins, i vint-i-una per a nines. (7) Però, la Societat Econòmica encara havia de posar punt final als seus esforços educatius amb la creació de l'Institut Balear, per Real Ordre de la Reina Governadora de 25 d'agost de 1835. El pressupost anual era de 20.000 pessetes i es confiava sostenir-lo amb els drets de matrícula, rendes de l'antiga Universitat i alguns bens eclesiàstics aplicats al novell establiment. Havia d'instal·lar-se en l'edifici de Monttission donat per Carles III a la Universitat l'any 1769, i per al seu règim i administració es creà una Junta d'Estudis. Per a una visió exhaustiva de l'Institut, de la seva organització interior i les distintes fases per les quals atravessà, es poden veure les memòries dels cursos. Només una llista, ni d'un bon tros completa, d'uns homes que en sortiren: Pere d'Alcàntara Penya, Tomàs Aguiló, Joan Palou i Coll, Marian Aguiló, Josep M.ª Quadrado, Eusebi Estada, Miquel Amer i Servera, Mateu Obrador i Bennàsser, Antoni Maura i Montaner, Tomàs Forteza, Josep Taronjé Cortès, Miquel Costa i Llobera, Josep Miralles i Sbert, Alexandre Rosselló i Pastor, Josep I. Valentí, Francesc de Sales Aguiló, Miquel Porcel, Gabriel Alomar... La llista parla per si mateixa. L'Institut tingué la bona manya de crear un Jardí Botànic que el 1842 ocupava 905 metres quadrats d'extensió i comptava amb més de dues-centes espècies; i una Biblioteca pública que l'any 1861 contenia un total de 39.000 volums.

Des del dia en què els nostres establiments docents, com foren l'Institut Balear, l'Escola Normal, la de Belles Arts, l'Escola de Nàutica i les de primeres lletres, comencen a funcionar sota l'administració i la iniciativa de l'Estat, l'educació i la instrucció pública de Mallorca pateixen de les deficiències i del raquitisme propis dels establiments oficials. (8) Res no basta ja per amarar de sang novella i de nova vida el gran cadàver de la instrucció pública. Els procediments didàctics caducs i estèrils, el turment de la lliçó apresada de me-

mòria, la falta de llum i d'aire pur de les escoles, el retraïment i la falta de consideració social en què cauen els mestres són mals endèmics que han marcat considerablement un temps i uns homes. Desgraciadament, molts d'aquests mals han arribat fins als nostres dies. Ningú gosava alçar la veu, i els crits quedaven ofegats sota el pes feixuc de la tradició escolàstica que encara tingué força abundantment per a subsistir amb tota la gamma de mètodes i procediments estèrils. Enmig d'una àmplia desolació general, Mallorca tingué un moment de claror; set anys, només, durà l'aventura (de 1880 a 1887) i, al final, el conservadurisme vigent, acabà amb la Institució Lliure d'Ensenyament que fou com un dia clar de sol calent en el país de les boires, una finestra oberta a la civilització i a la vida moderna. L'«Escola Mercantil», precedent de la Institució, es proposà de ser una escola model d'ensenyament intuitiu; (com digué Mateu Obrador i Bennàsser, en el discurs d'inauguració del curs de 1881-82) «...que lo enseña todo desde luego mediante la exhibición de los objetos i la exposición clara de los hechos, relegando las definiciones, los sistemas, las reglas y las fórmulas abstractas a un orden secundario». (9) La idea de la fundació havia sorgit del si de l'Ateneu Balear i foren els seus principals forjadors i capdavanters: Alexandre Rosselló, Mateu Obrador i Bennàsser i Josep Otero. Del discurs de fundació pronunciat el 29 de novembre de 1880 per Alexandre Rosselló no puc resistir-me d'extreure'n un fragment per quant significa la força innovadora de les idees que inspiraven els homes de l'Escola Mercantil. «Enseñará a los alumnos que si hubo un tiempo que el comercio y el trabajo fueron relegados a los esclavos, hoy son considerados como los factores más importantes de la civilización y como la base de las sociedades bien constituídas». (10)

El nom d'Escola Mercantil és prou significatiu i la raó d'aquest nom és, segons unes paraules d'en Mateu Obrador el que «uno de los vacíos que convenía llenar con más urgencia era el que se dejaba sentir en la enseñanza y educación de esa juventud, digna de toda protección y apoyo, que sin culpa de su parte pasaba, según viciosa costumbre, de la enseñanza elemental e incompleta a la práctica de los negocios mercantiles o al difícil desempeño de las profesiones industriales». (11) He retret aquests mots per quant són una prova contra els arguments d'aquells que han proclamat amb tan poca solidesa que Mallorca no havia tingut Renaixença perquè no hi havia hagut una classe industrial i comercial suficientment forta per a poder fer costat als novells camins que emprenia la llengua. Vet aquí una escola que s'anomena Mercantil i que es pro-

Mateu Obrador i Bennàsser

posa formar els futurs comerciants fundada per un dels homes que tingué bona veu dins el concert general de la nostra Renaixença: Mateu Obrador i Bennàsser: col·laborador de «L'Ignorància», fundador de «La Roqueta», segons Josep M.ª Llompart, «el primer gran lulista contemporani» (12) i, sobretot, enllaç entre dues grans generacions de poetes, els homes de la Renaixença i la generació posterior d'en Costa i n'Alcover. (13) Els propòsits de l'Escola Mercantil foren insòlits dins l'ampli panorama de l'ensenyament de l'època: a) estendre la ciència pels mitjans que fos possible (explicacions públiques, conferències, expedicions d'estudi, biblioteques, publicacions, etc.); b) preparar diverses generacions de comerciants i industrials; c) incorporar la dona a l'ensenyament i fer possible la seva promoció.

El capital necessari per a la fundació es va obtenir molt prest mitjançant subvencions de 125 pessetes que donaven el dret d'una matrícula a una o diverses classes, la possibilitat d'assistir a la Biblioteca de l'Escola, el dret d'un vot a les juntes generals i prendre part a la Junta de Govern. Després d'un mes d'oberta la subscripció comptaven amb un capital de 76.000 pessetes i més de 80 alumnes matriculats. Els primers anys fou instal·lada al carrer de Pont i Vich n.º 4; després, l'any 1884, degut a la falta d'espai, va ésser canviada al carrer de la Glòria, en què es substituïa el nom pel de «Institució Mallorquina d'Ensenyament»; sobretot, perquè el seu camp d'acció havia remuntat més enllà dels límits que s'havia proposat. (14) La Institució va resoldre l'organització dels estudis comercials, es decidí

obertament per la coeducació, muntà una biblioteca, un museu escolar, una caixa d'estalvis, fundà un butlletí, organitzà cursets de conferències, adquirí bon material pedagògic, encaminà l'ensenyament primari cap als mètodes intuitius i la de pàrvuls pel sistema fröebelià, formà un professorat actiu i portà la seva veu a congressos i a centres científics d'Europa.

La Institució s'enfonsà per dues raons: la primera, una errada econòmica; la segona, el perill que hi veren per a l'ortodòxia sectors importants de la societat mallorquina d'aquell temps. (15) Les planes dels periòdics de l'època: «El Diario de Palma», «El Isleño», «El Liberal Palmesano» i, sobretot, «El Ancora», guarden les polèmiques enceses sobre temes que encara avui no els tenim resolts.

De quantes realitzacions han tingut lloc en el present segle, en parlen dos articles d'aquest número monogràfic escrits per dos mestres que les varen viure. (16) Només em resta una pregunta a davant aquesta revista que avui presentam: ¿És necessària una justificació? He cregut que no hi havia cap necessitat de justificar-nos, perquè la revista es justifica per si sola. Diu En Miquel Gayà en una breu presentació que ha escrita: «El número l'hem preparat com una contribució moral a la nostra terra, en aquests moments en que l'Espanya vibra —vibra o defalleix— perquè vol posar-se a to amb el món i sap que no ho podria fer sense els camins de la cultura». (17)

Només com una contribució moral de servei a l'essència més viva d'aquesta terra nostra es pot entendre, actualment, tota pedagogia encaminada a l'educació d'un poble que no vol morir, malgrat l'ensopiment en què, moltes vegades, es condorm.

Com una fidelitat a aquelles grans lluminàries sorgides en la foscor impenetrable del desert es pot entendre una veritable pedagogia de l'hora present, compromesa amb la realitat històrica d'aquest poble nostre, d'aquesta vella raça que ha renegat tantes vegades de la seva arrel, perquè no li han mostrat els camins ni les possibilitats.

Des de fa algun temps, com a conseqüència de la irrupció d'una nova burgesia enriquida amb els dòlars del turisme, ha entrat en aquest país la il·lusió per estudiar, de tenir uns coneixements teòrics i pràctics de la cultura. Aquest interès es mou en un estadi essencialment primari perquè no traspasa el nivell burocràtic de la cultura, puix que es limita a amuntegar títols i diplomes i no s'ha plantejat seriosament el que ha d'ésser l'educació, els seus principis i els seus objectius.

Perquè la cultura no és una cosa que ja trobam feta d'una vegada per a sempre, com si no tingués res a veure amb el desenvolupament de la persona, amb el progrès i amb la felicitat.

Ens és precisa una educació que descobresqui a l'home d'aquest temps les seves necessitats reals, els interessos autèntics de la seva vida, les seves aspiracions més profundes. Una educació que els faci comprendre l'efecte de ratera d'aquest món nostre, urbanísticament encaixonat, estèticament lleig, moralment fals, culturalment burocritzat, i, en tots els sentits humans, baix de sòtil i sense finesres. (18) Una educació que ensenyi als nostres allots a discórrer, a recercar camins i vereres no trepitjades, a desplegar plenament totes les possibilitats del «jo» i a CREAR, sobretot, crear i recrear el veritable clima existencial que l'ha de convertir en home dinàmic, poderosament lligat al seu espai vital, a la seva terra que ningú no li ha donat a triar.

Només quan l'escola pròpia ocupa el lloc que li pertoca en una societat, es converteix en un factor social més, agermanat i fidel als altres factors socials, només aleshores es pot produir el fet educatiu amb resultats òptims. I quan això no té lloc, el país ha de resignar-se a romandre mutilat.

No ens queda cap altra alternativa: o jugar la carta de la responsabilització o deixar-nos endur pels camins de l'estafada. Meditem en aquests versos de Raimon que, qui sap, si podrien esdevenir-se una mena d'himne col·lectiu:

Cantarem la vida,
cantarem la nostra vida
de poble que no vol morir.

Gabriel JANER MANILA

NOTES

(1) Ubieto REGLA Jover: *Introducción a la Historia de España*, Edit. Teide, pàg. 365 i ss.

(2) Veg. Jaume VICENS Vives: *Aproximación a la Historia de España*, pàg. 131, Bibl. RTV. núm. 57.

(3) Veg. Jaume POMAR i Fuster: *Ensayo histórico sobre el desarrollo de la Instrucción Pública en Mallorca*, pàg. 144. Palma de Mallorca, tip. de F. Soler, 1904.

(4) Veg. *Examen público y repartimiento de premios a los alumnos de las dos Escuelas de Matemáticas y Dibujo establecidas por la Muy Ilustre Sociedad de Amigos del País del Reino de Mallorca, executado a solicitud de los Señores Socios sus protectores el día quatro de Julio para manifestar sus progresos. Sácalo a luz la misma Sociedad. Año 1779. En la Oficina de D. Ignacio Sarrá y Frau, Impresor del Rey nuestro Señor.*

(5) Miquel dels SANTS OLIVER: *Mallorca durante la primera revolución*, Palma, 1901.

(6) Miquel dels SANTS OLIVER: op. cit.

(7) *Las Baleares. Las Pithiusas*, de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. Trad. de l'alemany de Francisco Manuel de los Herreros.

(8) Rafael BALLESTER: *Bosquejo histórico sobre la Instrucción pública en Mallorca*.

(9) Mateu OBRADOR i Bennàsser: *Discurso leído en la inauguración del curso de 1881-1882* publicat en el «Boletín» de l'Escola Mercantil de Mallorca, pàg. 9.

(10) Alexandre ROSSELLO: *Discurso pronunciado en el acto solemne de su inauguración. Acta de la Sesión Inaugural de la Escuela Mercantil de Mallorca*. Palma, Imp. de M. Roca, 1880.

(11) Mateu OBRADOR i Bennàsser, op. cit.

(12) Josep Maria LLOMPART: *La literatura moderna a les Balears*. Edit. Moll, pàg. 74.

(13) Josep Maria LLOMPART, op. cit.

(14) Veg. «Boletín» de l'Escola de 31 de gener de 1884.

(15) Rafael BALLESTER, op. cit.

(16) *L'antiga Escola Normal de mestres* per Melcion Rosselló Simonet, LLUC 602, pàg. 16 i seg.

Sobre un temps i uns homes, per Miquel Deyà Palerm, LLUC 602, pàg. 28 i seg.

(17) Miquel GAYA: *Aquest número de l'ensenyament*, LLUC 602, pàg. 5.

(18) Veg. J. M. CARANDELL. *Sobre la Educación antiautoritaria*. Destino, núm. 1.723.

BIOGRAFIA

Joan Rosselló de Son Fortesa

(1854 - 1935)

per Damià FERRÀ-PONÇ

El medi familiar

Joan Rosselló i Crespí nasqué a la possessió de Son Fortesa (Alaró), el 12 de maig de 1854. Descendia d'una vella família de pagesos arrendataris: gent treballadora que invertia els guanys del conreu de la terra en la compra de cases i finques. L'avi, Nicolau Rosselló i Rosselló (1777-1847), posseïa, al morir, la finca de Son Perantoni —en el terme d'Alaró— i algunes cases del poble, entre aquestes Ca Na Siona —a la Plaça del Mercat, avui propietat de Nicolau Gelabert i Bordoy— on residia. És la casa que l'escriptor ens descriu a *Els cossiars d'Alaró*. El pare, Antoni Rosselló i Pizà (1812-1890), fou home de forta personalitat, molt actiu i emprenedor. Pagès arrendatari també, tengué llogada l'Albufera i feu fortuna exportant vins a França als anys de la crisi de la filoxera. Persona de gran prestigi, milità activament en el partit conservador, fou elegit diverses vegades batle d'Alaró i, possiblement, també diputat provincial. Els negocis i la terra li permeteren incrementar el patrimoni familiar amb noves adquisicions; així el 23 de desembre de 1852 esdevenia propietari de Son Marron —terme de Lloret de Vista Alegre— comprada a Miquel Ramis d'Ayreflor i Alemany. Són els paisatges d'aquests entorns que es descriuen a *En Rupi*. Sobre aquestes terres del Pla, projectava l'escriptor —ja els anys darrers de la seva vida— un aplec de quadres costumistes que prenién nom d'una finca situada a la vora de Son Marron, en el terme de Costitx: *Mes eixides a Castell d'Amós*, obra que dissortadament no arribà a escriure. També Son Fortesa passà a ser propietat del pare de l'escriptor per compra efectuada el 5 de juny de 1858, davant el notari Antoni Perelló, a Pedro Maza de Lizama, abans Caro Alvarez de Toledo, Marquès de la Romana. Antoni Rosselló, el 4 de febrer de 1832, contraïa matrimoni amb Catalina Fiol, que moria aquell mateix any. De la filla d'aquest matrimoni, Maria, sorgí el parentesc que unia l'escriptor amb Joan Alcover i Maspons. Cinc anys després, el 5 d'octubre de 1837, es casava en segones núpcies amb Antònia-Aina Crespí i Roig (1814-1914), descendent d'una vella família de propietaris rurals de Santa Maria del Camí. La mare era persona no gaire il·lustrada, de caràcter dominador, intransigent, actiu. Molt dona de la casa,

fou pel seu espòs un ajut inestimable per l'educació dels fills, i el seu amor al treball permeté l'increment constant de la fortuna familiar.

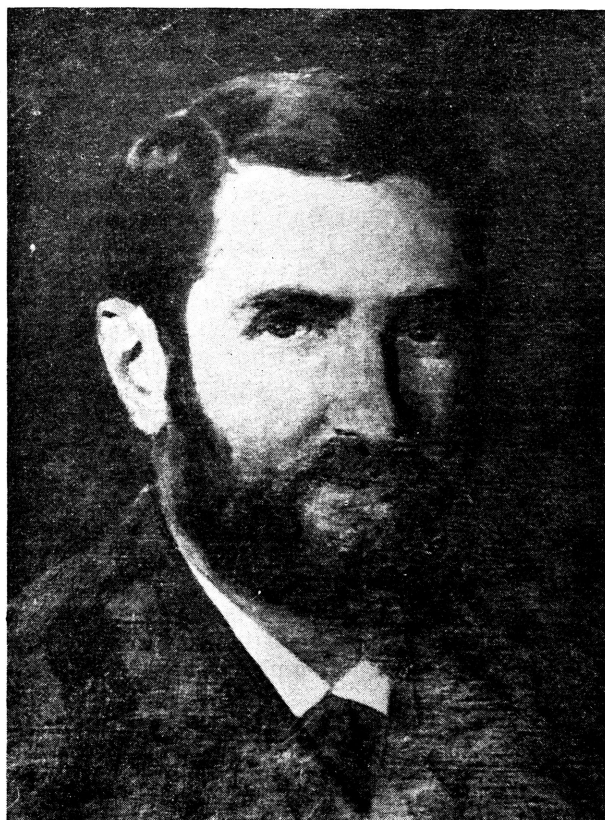
La infantesa de Joan Rosselló s'escolà, plàcida i feliç, al casal païral de Son Fortesa. Aquí aprengué a observar i conèixer els treballs del camp, els paisatges de la Vall Secorrada i a sentir els canvis estacionals regint la fisonomia de la terra i la feina dels camperols. Feu coneixença d'estrangers i pintorescos personatges entre els pagesos de la possessió i va percebre la fusió íntima d'aquests homes amb la terra. A la nit, vora el foc, escoltava, de boca d'aquests, velles rondalles. Amb aqueix món sentit i viscut a la infantesa arribà a identificar-s'hi tan plenament que la seva obra tota —com la seva vida mateixa— no serà sinó un desig de retorn i de retrobament d'aquesta edat primera. En aquesta recerca elegíaca dos enemics: l'oblit temporal i la desfeta lenta de la ruralia dins la societat moderna. Tota l'obra literària, tota la concepció de la societat dins aquest escriptor, vénen a sorgir i trobar el punt de partença dins aquesta identificació pregona i total amb un món en desfeta.

L'estudiant

Aprèn les primeres lletres a l'Escola Pública d'Alaró. *Tota la setmana anava de la possessió a l'escola*. L'escola era bruta, pobre. L'ensenyament rutinari, memorístic: sense vida. Ell ha parlat d'aquell lloc trist on *s'hi reunien més de cent al.lots, la major part de famílies pobres, mal vestits, descalços, espellicats i tacats de fang; i en aquell cau d'olors fortes i agres, acubat, brut i sarolós, matàvem les hores, recitant amb monòtona cançoneta i en castellà estrafet, paraules que no enteníem ni desitjàvem comprendre*. Era a Son Fortesa, entre els treballadors pagesos, el casal i la terra, on tornava a trobar altra vegada el viure espontani i veritable.

Als onze anys passa a Ciutat, a la residència del Col·legi d'Interns de l'Institut Balear —situat aleshores a Montission— amb altres estudiants procedents de la pagesia. El 20 de desembre de 1865 es matricula del primer curs de Batxillerat i, en el mateix centre, seguirà els sis anys d'estudis fins a l'obtenció del títol de Batxiller el 1871.

Molts dels alumnes que desfilaren aleshores per les aules de l'Institut reberen orientacions decisives d'alguns professors notables que exercien en aquell centre. Un d'ells era Francesc M. de los

Retrat de Joan Rosselló en la joventut,
per Antoni Fuster i Fortesa

Herreros, director de l'Institut, i amb qui cursà Joan Rosselló els estudis de Psicologia, Lògica i Ètica. Un pedagog excel·lent i iniciador de bona part dels seus alumnes —segons conta Miquel dels Sants Oliver— fou Josep-Lluís Pons i Gallarza, que impartí a Rosselló l'ensenyament de la Geografia i de la Història. Tenia com a professor de Física i Química a Francesc Barceló i Combis; aprenia el llatí al Raimundo de Miguel, l'agricultura amb el text d'Echegaray i la *Gramàtica Castellana* amb els de la Reial Acadèmia. Els estudis es cursaven aleshores segons el pla establert el 1859 pel famós ministre d'Instrucció Pública, Claudio Moyano Samaniego. Entre els companys d'estudis de Joan Rosselló a les aules de l'Institut hi havia els qui serien figures destacades després en tots els ordres de la vida mallorquina. Així escriptors com Joan Alcover, Miquel Costa, Joan-Lluís Estelrich, Tomàs Fortesa, Bartomeu Singala i Josep-Ignasi Valentí; investigadors com Mateu Obrador, Ildefons Rullan, Gabriel Llabrés, Estanislau de K. Aguiló i Josep Miralles, figures de la vida política com Antoni Maura, Alexandre Ros-

selló i Josep Sociés Gradolí; i personalitats destacades en activitats diverses com Antoni Noguera, Faust Morell, Josep Otero, Joan Guasp i Martí Pou. Entre tots ells, Joan Rosselló lliga amistat amb Joan Alcover, que havia ingressat un curs abans, el 1864. El setembre de 1866 conegué el qui seria l'amic coral de tota la vida: Miquel Costa, amb qui inicià, a l'estiu de 1867 la llarga i sostinguda correspondència. El 1867 feu coneixença de Joan-Lluís Estelrich, amistat també que havia de mantenir-se ja tota la vida.

El pare, qui *somiava pel seu fills una posició més distingida que la vida del camp*, una vegada acabat el Batxillerat l'impulsà a seguir la carrera de lleis. Per cursar estudis de Dret es traslladà a Barcelona, fixant el seu domicili al carrer del Conde del Asalto, i matriculant-se a la Facultat el 28 de setembre de 1871. A Barcelona seguiria els primers tres anys de la carrera (1871-1872, 1872-1873 i 1873-1874). El primer any Costa havia restat a Mallorca. El segons curs es tornaven a reunir els dos amics —ambdós estudiants de Dret— a Barcelona. Joan Rosselló havia traslladat la seva residència al carrer de la Riera Baixa, passant a residir el tercer curs al de Milans. A Barcelona assistí a l'adveniment de la I República i —com a catòlic de fonses conviccions que era— contemplà entristit el desfermat anticlericalisme d'aquella hora, amb les profanacions de convents i esglèsies.

El curs 1874-1875 —mentre Costa quedava a Barcelona— el passà a Madrid. Al curs següent (1875-1876) tornaven a trobar-se Costa i Rosselló a la capital espanyola. Alternaven les hores d'estudi amb passejades per la Castellana i pel Retiro. Concorrien assíduament a les conferències de l'Ateneo, a les recepcions d'acadèmics, a les sessions del Congrés i del Senat on escoltaven la vena oratòria dels prohoms de la Restauració. Joan Rosselló es feu soci de l'Acadèmia de Jurisprudència —Costa en canvi no hi volgué anar mai— on parlaven sovint els polítics de més relleu i on començava a donar-se a conèixer el jove Antoni Maura. Anaven sovint a les funcions del Real i altres teatres. Els capvespres de Quaresma assistien als concerts de Monasterio i a les vetlades de *variedades* on presenciaven les actuacions de Luján i de Riquelme. En sortir del teatre, a la nit, prenien xocolata a ca Doña Mariquita, entre la gent distingida. A les seves cambres d'estudiants passaven les hores llegint poesia i literatura.

Treballs d'advocat

Feu l'examen de fi de carrera a la Universitat de Madrid, el 22 de juny de 1876. Dia 1 d'agost del mateix any li fou expedit el títol de Llicenciat en Dret Civil i Canònic. Aquell estiu, Costa romangué una setmana a Son Fortesa i Joan —amb la carrera acabada de fresc— per tornar a estar

amb l'amic, projectà anar altra vegada a Madrid, amb l'*excusa del Doctorat que per a res necessitava ni m'interessava gens*. Una sobtada dolència greu del seu germà Nicolau, però, l'obligà a desistir del propòsit. Va estar dos anys per la possessió paterna, mig desenferrat, fins que decidí —sense gaire interès— dedicar-se a la professió dels codis i lleis. El 12 de març de 1878 ingressà al Col·legi d'Advocats de Balears i passà a residir a Ciutat, a un entressol que havia llogat a Can Bibiloni —carrer de la Campana—. *De tant en tant mudava de feina, com fan sovint els malfeners: unes vegades feia d'advocat, altres de relator i fins de jutge; però en cap hi trobava bon gust*. A més dels treballs de missèr, fou relator de l'Audiència amb el seu parent Joan Alcover, fins que aquest es quedà sol en el càrrec quan una de les relatories fou suprimida. Exercí també algun temps com a jutge municipal del districte de Sa Llonja. A través del Dret, i malgrat la seva poca afició al paper sellat, s'interessà per les obres de Montesquieu i Rousseau primer i, més endavant, per les de Tarde i Lombroso. Una inquietud per les qüestions socials el duqué —malgrat les seves fondes creences catòliques— a la lectura dels textos anarquistes de Kropotkin i Reclus i, d'altra banda, a les obres de Torres i Bages i Le Play.

Enmig del tràfec de la professió, que mai fou excessiu, sovintejava les anades a Son Fortesa per les festes de Nadal i Pasqua i, sobretot, pels mesos d'estiu. *Allà passava les més delitoses hores llegint a l'ombra dels vells arbres o dins la soleïosa cella, les obres plenes d'art i de poesia dels autors predilectes*. Les obres literàries alternaven amb els textos filosòfics. Posseïa lleugers coneixements dels filòsofs grecs —Plató i Aristòtil— i de Sant Tomàs d'Aquino. Més familiaritzat estava amb les obres dels racionalistes: Descartes, Spinoza i Leibnitz. S'interessava per les apassionades reflexions de Pascal. D'entre els alemanys no li eren desconeguts Kant i Schelling, així com les *Teorías estéticas* (1884) de Richter. Però foren els positivistes francesos els punts essencials d'aquesta formació: el *Catécisme positiviste* de Comte, les obres de Claude Bernard, les divulgacions de Littré i, sobretot, l'obra de Taine. Les visions històriques, socials i artístiques porten l'empremta clara d'aquest autor darrer. Joan Rosselló llegí els *Essais de critique et d'histoire*; els *Origines de la France contemporaine*; els dos assaigs traduïts a *La España Moderna* el 1893: *La pintura en los Países Bajos* i *El ideal en el arte*; i, probablement, part de la *Histoire de la littérature anglaise*. I a la vora de les obres de Taine, un títol decisiu de Thomas Carlyle: *On Heroes*, conegut a través de la versió castellana que feu J. G. Orbán el 1893. I encara cal afegir a aquesta relació els noms d'Emerson, Ruskin i Schopenhauer.

El 22 de novembre de 1888, contraïa matrimoni amb Angela Rosselló i Borràs, cosina seva, natural de Bunyola, filla d'un matrimoni d'Alaró

que tenia —en el terme d'aquella vila— arrendada la possessió de Biniatzar. La família d'Angela Rosselló capllevava sovint per Alaró, on posseïa la finca de So N'Antelm i la seva posada al poble, que l'escriptor ens descriu a *El betlem de Nadal*. L'esposa era una persona dolça, molt estimada per la gent humil, de caràcter bondadós. Els seus pares, pagesos benestants, havien volgut per a la filla una educació acurada i així havia seguit estudis al col·legi de la Criança primer i, després, al de dona Rosa, situat al carrer Pueyo. Sense cap inquietud cultural, dona Angela es lliurà totalment als deures de la casa i donà a l'escriptor una vida familiar apacible i una nombrosa descendència. El seu caràcter senzill i ple d'amabilitat —juntament amb un sentiment pregon de l'amistat en el seu espòs— contribuirien a fer, temps a venir, de Son Fortesa un lloc visitat assíduament pels escriptors de Mallorca i del Principat. El matrimoni, d'altra banda, obligà a un canvi de residència: passaren a viure al carrer del Sol —cantonada amb el de la Criança—, a la casa que en instal·lar-se més endavant a Son Fortesa, esdevendria la posada de les seves sovintejades anades a Ciutat. Dos anys després, el 23 de març de 1890, moria a Alaró el seu pare. Amb aquest motiu, i per a tenir esment als treballs de les finques familiars, deixà definitivament l'exercici dels codis i lleis per a traslladar-se, amb l'esposa i els fills, a Son Fortesa.

Anàlisi d'una formació

Retornat a la casa pairal —altre cop el paradís de la infantesa— la seva vida discorre tranquila dedicada a la família, a l'observació dels treballs camperols, a la lectura i a l'amistat. En aquests anys, la seva curiositat lectora el familiaritzarà amb els corrents últims de les lletres europees. Bona part d'aquests contactes es produiran a través de les pàgines de *La España Moderna* i de la *Revista Internacional*. Val la pena detallar la seva formació literària ja que, més enllà dels seus valors biogràfics, pot traduir un bagatge cultural genèric entre els lletraferits mallorquins de l'època. Referint-nos a les lletres castellanques diguem que Joan Rosselló coneixia força bé la literatura del Segle d'Or. Ignorava gairebé els autors del XVIII, amb algunes excepcions: Feijoo, Moratín. S'interessà pels intents d'una novel·la històrica fets per Larra i Navarro Villoslada. No mostrà cap preferència pels costumistes, amb l'excepció de Larra. Com a lector infatigable que era no desdenyà els fulletonistes de l'hora com Fernández y González i Ortega y Frías. Però són els autors realistes els puntals bàsics de les seves lectures castellanques: Pedro A. de Alarcón, Pérez Galdós, Juan Valera i José M.ª de Pereda. Coneixia molt bé les novel·les —i els treballs crítics sobre les lletres franceses i russes— d'Emilia Pardo Bazán. Els restants «naturalistes» cas-

tellans li interessaren menys: el P. Coloma, Jacinto O. Picón, Armando Palacio Valdés, Leopoldo Alas —conegut com a narrador, però molt més com a autor dels *Paliques*— i Vicente Blasco Ibáñez. De les generacions posteriors, els coneixements de Joan Rosselló es limitaven als assaigs d'Unamuno apareguts a *La España Moderna* i a alguna novel·la escadussera de Baroja.

Probablement són els autors francesos la part més viva i activa d'aquest bagatge cultural. Dels homes del Romanticisme sobresurten dos noms: Chateaubriand i Lamartine. En un pla molt inferior s'hi situen els de Mme. Staël, Merimée, Musset i Gautier. Algunes lectures dels iniciadors del Realisme: Balzac i Sthendal. El Naturalisme ocupa el centre de l'escenari, amb una excepció estranya: Flaubert, que sembla no haver estat gaire conegut per Joan Rosselló. Dels naturalistes francesos llegí assíduament Maupassant i Daudet, no tant ja les obres de Zola i, escadusserament, les dels Goncourt i Huysmans. S'interessà vivament pel teatre de Sardou —que més endavant traduiria— i per l'obra de Barbey d'Aurevilly. Els epígons parnassians —Catulle Mendès, Coppée— foren també objecte de la seva curiositat lectora. Després de les novel·les d'Anatole France i de Bourget, sembla haver-se esvaït el contacte de Joan Rosselló amb les lletres franceses.

Dels grans autors de realisme rus del XIX, havia llegit gran part de les obres de Turgueneff i Tolstoi, menys les de Gogol, Dostoievski i Txèhov Sabia l'italià i així pogué conèixer —sense haver d'acudir a traduccions— les proses de Pellico, Manzoni i Leopardi. Com el seu gran amic Miquel Costa —i amb menys escrúpols morals— sentia una admiració extremada per les novel·les i drames del decadentista postromàntic Gabriele d'Annunzio. Pel que fa a la possible influència dels novel·listes italians sobre els autors catalans naturalistes, ha escrit Joaquim Molas: *Gosaria suggerir la possibilitat que el nostre Naturalisme procedeixi, més que de Zola, del Verisme italià —Giovanni Verga sobretot—. (Serra d'Or, octubre 1965 p. 757)*. Hipòtesi no confirmada en el cas de Joan Rosselló, qui no conegué *La vida de los campos*, fins que C. Rivas Cherif la traduí al castellà el 1920.

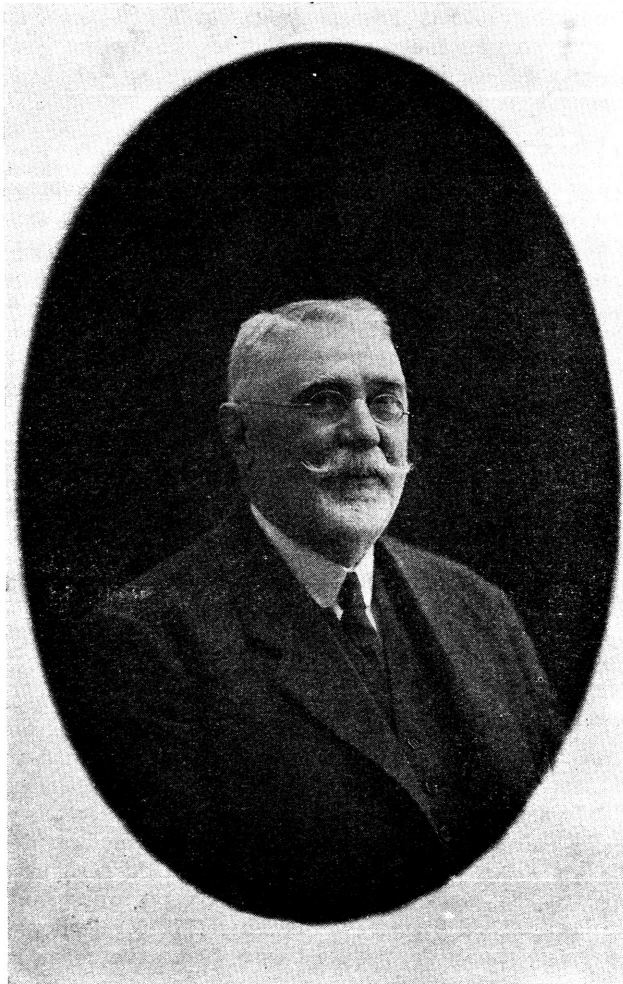
Gran admirador de l'obra dramàtica tota de Shakespeare, s'interessà a més pel teatre contemporani de Bernard Shaw. Llegí les narracions històriques de Walter Scott i de James F. Cooper. Apreciava molt la fantasia poètica d'Edgar A. Poe i, entre els autors de l'època victoriana, el tendre humorisme de Charles Dickens i les reconstruccions històriques de Bulwer Lytton. Coneixia també els «dissidents» d'aquest període de les lletres angleses com Carlyle, Ruskin i Wilde. De les restants literatures europees modernes que juguen un paper important dins aquesta formació cal esmentar Eça de Queiroz, els drames d'Enric Ibsen i l'obra tota de Frederic Mistral.

Inquiet per la política espanyola a Cuba i per l'agreuament constant d'aquest problema colonial, s'interessà pels treballs sorgits a l'entorn d'aquesta qüestió. Llegí els *Ensayos de política colonial* (1885) de Perojo, mentre a través de *La España Moderna* pogué conèixer les obres de Pirala, *La venta de Cuba*, i de Segismundo Moret, *Insurrección en Cuba*. D'aquesta preocupació pel problema de l'autonomia i la revolució cubana en feu partícip a l'amic Miquel Costa, segons mostra explícitament una carta d'aquest datada el 7-V-1898. Per bé que endinsat progressivament en la problemàtica del catalanisme literari i polític, mai fou absent d'una noble inquietud pel destí dels pobles hispànics amenaçats per la preponderància i l'imperialisme dels Estats Units, la formulació del qual pogué conèixer a les pàgines de *Las dos Américas* de Theodore Roosevelt.

L'escriptor

Miquel dels Sants Oliver ens l'ha descrit com a lector atent i al dia en les lletres modernes, però sense la menor inclinació per la creació literària: *Era el aficionado y espectador por excelencia de las solemnidades literarias y el visitante asiduo de las librerías [...] Tantas veces como habíamos departido de asuntos literarios y tan sobre la pista como lo encontrábamos siempre, no se me pasó jamás por las mientes que pudiera recibir [...] un libro del antiguo amateur*. Fou cap a 1899 quan un setmanari humorístic mallorquí, *La Roqueta*, li suggerí la descripció dels llocs típics de la possessió natal. No havia escrit mai una sola retxa amb finalitat literària. Desconeixia, a més a més, l'ortografia de la llengua que embolcallava els llocs, els fets i els personatges d'aquell món al qual intentaria fer reviure en les seves proses. Malgrat tot, començà la seva col·laboració al setmanari sota el pseudònim de Joan de Passatemps. L'escriptor havia nascut. La revista literària *Mallorca*, que anima el seu antic company d'Institut, Josep Miralles i Sbert— li publica també algun dels seus quadres elegíacs. Prest són les revistes del Principat, *Joventut* i *Catalunya*, que l'acullen a les seves pàgines. Aquesta revista darrera arreplega els seus treballs dispersos en un volum, *manyoch de fruyta mallorquina* (1903) que li prologa el seu amic Miquel Costa. Són evocacions de records infantívols; descripcions de treballs, llocs i personatges observats a la casa pairal; recreacions de rondalles populars; llegendes poètiques i esteticistes; proses líriques solcades per un vent suau i melangiós d'elegia. Joan Rosselló fa reviure als ulls del lector un món viscut amb el qual ha establert una identificació íntima. L'acollida de la crítica fou extremadament favorable. Entre les felicitacions que rebé per aquesta obra primera hi figurava una carta de Frederic Mistral. A la qualitat d'algunes d'aquestes proses, s'hi afegia una clara significació dins les modernes lletres

mallorquines: era l'inici de la narrativa ruralista. Fins a l'aparició d'aquesta obra, els prosistes mallorquins s'havien limitat a reflectir la vida i problemàtica de Ciutat: així Penya, Maura, Oliver, Ferrà... Rosselló obria, doncs, un camí inèdit. Seria a través d'aquests quadres rurals que un jove escriptor, Salvador Galmés i Sanxo, —qui aniria més enllà que l'escriptor d'Alaró en l'intent de crear una narrativa ruralista— escriuria unes paraules que mostren la transcendència de l'assaig de Joan Rosselló: *sobtadament veia el misteri que glatia dins mi, descloure's amb escrieix davant mi, al contacte senzill i natural, de la mà destra, fada benèfica, de Don Joan.*

Joan Rosselló l'any 1913

La vida dels camperols i el seu món no presideix tan sols la labor literària de Joan Rosselló, sinó que esdevé centre de les seves inquietuds socials. Serà la problemàtica del viure camperol que exposarà a la conferència *La pagesia mallorquina*, celebrada dia 11 d'agost de 1903 al Teatre Líric, amb motiu de les Fires i Festes de la Ciutat de Mallorca. Una crítica del diputat barceloní

Emili Junoy contra els pagesos mallorquins en relació amb les arbredes de l'Illa, motivà la rèplica de l'escriptor amb *Els «parricides» de Mallorca*. Finalment, al X Congrés Agrícola Catalano-Balear —celebrat a Manacor el maig de 1907— es llegí el seu treball sobre *Les indústries rurals a Mallorca* i que en no poder-hi assistir per una dissort familiar l'escriptor, hagué de fer-se càrrec de la lectura el prevere Joan Aguiló en sessió que tengué lloc el 26 del mes assenyalat. Era una visió de la ruralia mallorquina basada en la ideologia de Taine del determinisme ambiental i que abocava a l'exposició d'un ideal de fondre en una unitat harmònica i equilibrada els móns antagònics dels camps i les ciutats.

Home molt clarivident i conscient de les pròpies possibilitats —i per tant dels propis límits— dins el camp de les lletres, ens ha deixat una ajustada i precisa autocrítica a *Brosta tardana*, que constituí el discurs presidencial dels Jocs Florals de Viladrau, celebrats el 20 d'agost de 1905 —als quals no pogué assistir per haver mort el 16 de juny d'aquell any la seva filla Àngela-Florència. Establia la poesia com el punt suprem dels gèneres literaris. Confessava que era tan sols per la seva manifesta incapacitat pel vers que havia escollit els camins de la prosa. Posava en relleu la seva capacitat més descriptivista que no creadora, la seva escassetesa imaginativa i, sobretot, la insuperable dificultat de no saber fer sorgir personatges de psicologia complexa més enllà dels tipus dels seus quadres. Era una confessió explícita de la seva incapacitat per a esdevenir novel·lista. En el discurs de gràcies dels Jocs Florals d'Inca, celebrats el 26 de novembre de 1905, que titulà *Influència de la poesia*, exposava la visió d'aquest gènere (la idea deriva del Thomas Carlyle de *On Heroes*) com a l'aglutinant més ferm i el vigoritzador màxim de l'esperit nacional. Aquests assaigs literaris, juntament amb els dedicats a la ruralia mallorquina, foren recollits a un volum de «L'Avenç» sota el títol de *Ruralisme* (1908).

Quan, el 1905, a *Brosta tardana* declarava no poder emprendre *amb probabilitats de bon èxit la novel·la mallorquina, com m'han aconsellat els crítics més ben acostats i benèvols*, es referia implícitament a la temptativa de novel·la rural que fou *En Rupit* (1904), obra que mai satisféu a l'autor i que romanarà sense continuïtat. Als Jocs Florals de 1904 de la Ciutat de Mallorca, que tengueren lloc al Teatre Principal dia 10 d'agost, un capítol d'*En Rupit* —*L'any sec*—, obtengué el Premi de l'Alcalde Antoni Planas. Altres dues parts d'aquesta obra mateixa —*Aucells de nit* i *Agradoses diades de maig*— aconseguiren també dos accésits al premi esmentat. Als Jocs Florals de Mojà, celebrats el 1904, li fou premiat el quadre costumista *Pobres víctimes!*, que serà inclòs al volum dels treballs premiats en aquest certamen i, temps després, sota el títol de *Festa casolana* es publicarà dins les *Tardanies* al Sóller (1912-1914).

Rosselló s'interessava tant per l'intent de consolidar una literatura en llengua catalana iniciat amb la Renaixença, com per les implicacions polítiques del catalanisme. Amb un coneixement força notable de les lletres catalanes —tant del Principat com de les Illes—, s'havia iniciat a la problemàtica del catalanisme polític a través de la lectura de *El regionalismo* (1887) de Joan Mañé i Flaquer. Més endavant, *La tradició catalana* (1892) de Torras i Bages, juntament amb els articles de Miquel dels Sants Oliver, *Las regiones*, publicats a *La Almudaina* el 1898 i arrellegats sota el títol de *La cuestión regional* (1899) arrodoniren la seva visió de les reivindicacions regionalistes. Més tard, la lectura de *La Nacionalitat Catalana* (1906) d'Enric Prat de la Riba li mostraria la formulació explícita i tallant d'un catalanisme ja nacionalista.

Amics i tertúlies

Ja plenament en contacte amb els escriptors mallorquins i catalans, col·labora als periòdics de Mallorca *La Almudaina* i *Gaceta de Mallorca*, així com als del Principat: *La Veu de Catalunya* i *El Poble Català*. Al setmanari de Joan Torrandell, *La Ciudad*, apareix per primera vegada el seu conte *Lluita de braus*. Publica narracions i versions d'autors estrangers a *Mitjorn* i a la *Il·lustració Catalana*. El seu profund sentiment de l'amistat i la seva inclinació envers les xerrades de temes literaris l'empenyen a traslladar-se gairebé cada diumenge cap a Ciutat des de la casa pairal de Son Fortesa, per assistir a la tertúlia de Joan Alcover al carrer de Sant Alonso. Manté correspondència constant amb Miquel Costa i Antoni Rubió i Lluch. Es cartreja ocasionalment amb Maria-Antònia Salvà, que veu sovint a les tertúlies de ca n'Alcover. En les seves anades freqüents a Barcelona es troba amb els literats catalans i amb el mallorquí Ramon Picó i Campamar. Lliga fonda amistat amb Joaquim Ruyra, a qui visita a Blanes cap a la fi de 1904. En honor del seu amic Joan Alcover, pronuncia un discurs a l'homenatge que li dedicaren els escriptors de Mallorca el 27 de juny de 1909. Des de la seva residència de Son Fortesa, tramet una encomiàstica salutació al patriarca de les lletres valencianes Teodor Llorente i als poetes mallorquins que assistiren a la festa literària que tengué lloc al port de València, al vaixell *Miramar*, el 12 de juliol de 1909.

Son Fortesa esdevé el lloc per on desfilen les figures més rellevants de les lletres de Catalunya: Jaume Bofill i Mates, Eugeni d'Ors, Joaquim Ruyra, Antoni Rubió i Lluch, Josep Carner... i de Mallorca: Miquel Costa, Llorenç Riber, Miquel Ferrà, Antoni-Maria Alcover, Joan Alcover, Salvador Galmés, Joan Estelrich, Guillem Colom... De l'amistat de Joan Rosselló amb Gabriel Llabrés i Quintana, en sorgí la narració *La badia llewantina*. Aquí ens descriu amb irònic i amable humorisme

les seves anades a la casa que l'erudit posseïa al Mal-Pas. Gabriel Llabrés forma amb el seu amant d'aleshores, Pedro Aguado Bleye, la deliciosa parella de Papyrus i Hèlios.

A la mateixa possessió de Son Fortesa, gairebé diàriament, gaudia Joan Rosselló de l'amistat i l'amable conversa a la petita tertúlia que formava els capvespres amb don Jaume Pasqual —vicari d'Alaró— i amb el jove Antoni Homar i Salom —fill del secretari de la vila—, infatigable lector i instruit en els més recents corrents literaris i filosòfics. La tertúlia solia cloure's amb una passejada per les terres de Son Fortesa o amb alguna eixida més llarga, com la que ens narra l'escriptor —amb les tres figures de la tertúlia— a *Diada a l'altura*.

A revistes de Mallorca i de Catalunya havia anat publicant versions dels seus autors preferits. Entre aquests hi havia Frederic Mistral, sobre el qual traduí l'assaig que li dedicà Lamartine, *Mistral per Alfons de Lamartine* (1902). Publicà traduccions dels francesos Maupassant i Daudet; dels russos Txèxov i Turgueneff —d'aquest darrer arrellegades en un volum de «L'Avenç»: *Ensaigs* (1904), precedit pel retrat de l'autor rus de Lamartine. Però el treball i els deures familiars li anaren restant el temps que havia dedicat fins aleshores a la literatura. Així ho declara ell mateix a una carta tramesa a Maria-Antònia Salvà:

Son Fortesa, 22 juny 1910.

[...] *Ja no som en Joan de Passatemps. Els quefers enutjosos del camp y les atencions amb la família me tenen definitivament allunyat de les antigues aficions literàries. En sent l'anyorança de la cosa perduda, de la persona estimada que s'és morta.*

No obstant això, torna a publicar-se la seva novel·la *En Rupit*, ara a les pàgines del *Sóller* (1911-1912), recollida immediatament en volum (1911). A les pàgines mateixes d'aquest setmanari, sota el títol de *Tardanies*, apareixen diverses proses ja publicades a altres revistes i periòdics, així com nombroses narracions i quadres inèdits, entre els anys 1912-1914. El seu allunyament dels quefers literaris no va ser mai tan radical com podien fer pensar les paraules transcrites.

El 19 d'abril de 1914, moria a Son Fortesa, —centenària ja—, la mare de l'escriptor, Antònia-Aina Crespi i Roig. Retingut fins llavors a la possessió pairal per l'avançada edat de la mare, el mateix any de la seva mort traslladava definitivament la seva residència a Ciutat. L'home enamorat de la ruralia tornava a abandonar-la —ara ja per a sempre— empès per les necessitats dels fills. A Ciutat establí el seu domicili al carrer del Sol, n.º 21. Portava una vida reposada i tranquil·la, dedicada plenament a l'amistat i a la lectura. Els matins freqüentava la biblioteca del *Círculo Mallorquí*, on es trobava sovint amb l'amic Joan-Lluís Estelrich. Altres vegades acudia a visitar

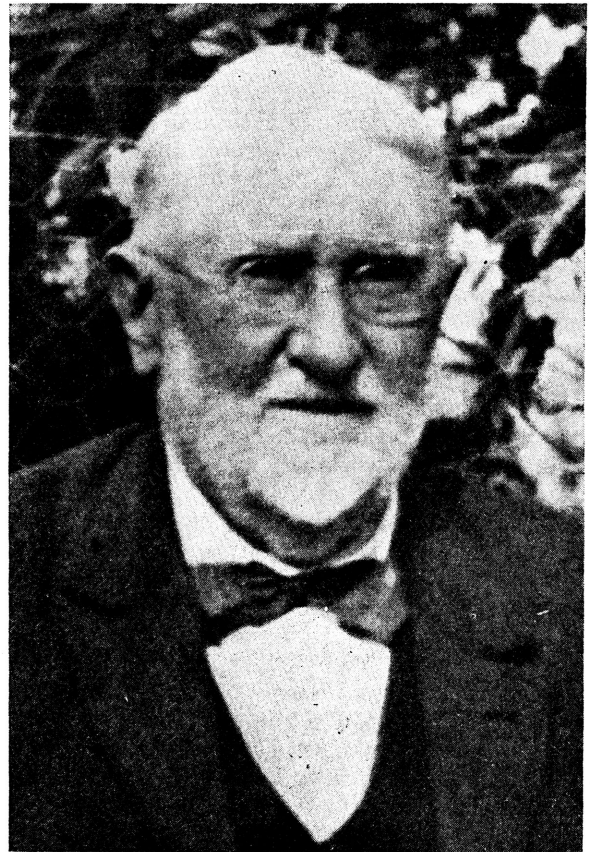
Mn. Salvador Galmés qui residia al carrer de l'Almudaina. Acudia també a casa del seu amic Estanislau de K. Aguiló al carrer de Montission. Malgrat el seu relatiu allunyament de les tasques literàries, el *Sóller* publica les seves versions de *La perla negra* de Sardou i *Les Doïnes* de V. Alexandri. Interessat per les literatures populars tradueix —a través del francès sobretot— els cants i llegendes dels pobles eslaus, de Grècia i del País Basc. Aquestes traduccions apareixen fragmentàriament a l'*Almanac de les Lletres* i a *La Nostra Terra*. Però gairebé la seva totalitat restarà inèdita. Entre els papers manuscrits de l'escriptor, hem pogut consultar aquest volum considerable de traduccions dutes a terme en el període últim de la seva vida. Així la versió íntegra de *La dama del mar* d'Ibsen, *Del romancer del País Basc*, les *Rondalles albaneses* de Douzou, *Häicks i Burnus* de L. de Lyvron, els *Cants populars de la Grècia moderna* de C. Marcellus, els *Cants heroics i cançons populars dels eslaus de Bohèmia* i els *Cants dels camperols i dels pastors eslaus* d'A. Chodko. Hi figuren també versions breus de Mistral, Daudet, Catulle Mendès, Poe i Goethe, així com fragments d'una versió de *Macbeth* i d'una tragèdia de D'Annunzio, *La ciutat morta*.

Dins la seva valoració dels gèneres literaris, era la lírica la que es situava al lloc més alt, ell mateix declara que optà per la prosa, tan sols per la impossibilitat d'assolir l'exquisida i virginal perfecció rítmica versificada. Malgrat la seva incapacitat per la lírica, publicà algun poema escadusser a *Mitjorn* i a l'*Almanac de les Lletres*. El seu amic Miquel Costa intentava orientar aquests tempteigs poètics, però Joan Rosselló veia massa bé que aquell no era el seu terreny i ho deixà prest. Entre els seus treballs inèdits hi figura un breu aplec de poemes, si bé no de gaire qualitat.

La crisi final

Seguia en contacte amb els homes i la problemàtica de les lletres mallorquines. Així pronuncià un discurs a l'homenatge que *Nostra Parla* dedicà a Maria-Antònia Salvà a l'Hotel Victòria el 3 de juliol de 1918. Apareixen algunes narracions inèdites —i no recollides en volum encara— a les pàgines de l'*Almanac de les Lletres*. Però la desaparició dels seus amics més acostats com Estanislau de K. Aguiló (1917), Miquel Costa (1922), Joan-Lluís Estelrich (1923), Joan Alcover (1926), Gabriel Llabrés (1928). ...comença a fer tornar ombrívola la seva vellesa. Alguns dels seus essers més estimats desapareixen també. El seu humorisme, la seva rialla franca i cordial s'apagava. Es tornà reconcentrat, introvertit. Només li restava el consol d'un sentiment religiós ben arrelat i que mai no abandonaria. Des de la seva joventut, catòlic inquiet i preocupat davant els atacs dels corrents materialistes i escèptics, s'interessà per les obres polèmiques de Chateaubriand, Xavier de

Maistre i Balmes. Però en els seus anys darrers foren les obres ascètiques, centrades a l'entorn de la fugissera temporalitat humana, les seves lectures quotidianes. Bartomeu Guasp —acostat per Joan Rosselló a l'amor per les coses de la terra pròpia— n'ha dit dels temps darrers de l'escriptor: *Por sus muchos años y achaques corporales, don Juan de cada día vivía más reconcentrado en sí mismo, alimentando su espíritu con el pasto de aquel tan conocido libro Guía de pecadores del sabio dominico y gran hablista español Fray Luis de Granada*. Al costat d'aquesta obra, i d'altres del mateix autor, cal esmentar les lectures de Tomàs de Kempis, el P. Eusebio de Nieremberg, Fr. Alonso de Burgos, San Alonso M.ª de Ligorio i les vides piadoses del P. Rivadeneyra.

Joan Rosselló als anys darrers

Abatut per contínues dissorts, intuïa en la mort —que ja endevinava propera— una alliberació dels seus sofriments físics i morals. El seu estat d'ànim d'aquesta hora última es tralluu, corprenedor, a una carta adreçada a Maria-Antònia Salvà, qui l'havia felicitat amb motiu de la seva vuitentena amb la tramesa de la seva obra última, *El retorn*.

Ciutat de Mallorca, 13 de juny 1934.

[...] *Venturosa vós! Ben al contrari: jo me'n*

vaig, som partit ja. Reclòs a la cadira de la impotència, tult el cos feble i amagrides les potències de l'esperit, sols me queda en aquest món una existència d'amargs records i de trists pressentiments. Tot ho veig endolat i fosc. Benaventurats els que anyoram i ja gaudeixen el somni de la pau.

Mn. Salvador Galmés, deixeble literari i, alhora, amic i testimoni dels anys darrers de Joan Rosselló, ha sintetitzat així aquesta crisi final: *La sensibilitat de l'esperit és la clau de la vida i l'obra extrínseca de D. Joan Rosselló. Ella fou qui li mostrà un ideal de bellesa en tots els ordes de la vida, i se n'enamorà apassionadament; però quan la realitat crua trabucava aquells ideals, la seva ànima delicada en sofria una pèrdua vital [...] Només se salvà d'aquell naufragi l'ideal religiós d'amor a Déu i al germà proïsme [...] A quin grau havia arribat ho deixen endevinar les paraules que digué després d'haver rebut el Sant Viàtic: Ara ja puc perdre el cap.*

Morí a la seva residència del carrer del Sol, a la 1 de la matinada del 3 de desembre de 1935.

Futur endins...

Desaparegut l'home, els qui seguien lluitant per una cultura a la qual ell havia obert la veu de la terra, li reteren homenatge a la vetlada que organitzà, el 5 de març de 1936, l'Associació per la Cultura de Mallorca. En aquest acte, Mn. Salvador Galmés —que havia descobert les possibilitats estètiques de la ruralia mallorquina a través de les proses de Joan de Passatemp que apareixien a *La Roqueta*— traçà una magistral semblança humana i literària de l'escriptor desaparegut. Poc temps després, la Guerra Civil i una postguerra difícil, motivaren un encolliment general de les activitats autòctones. Quan fou possible la represa —lenta i migrada— tornà a sentir-se la veu de Joan Rosselló: el 1949, les *Tardanies*, que havia publicat el *Sóller* (1912-1914), eren arreplegades a un volum de la Biblioteca «Les Illes d'Or». Tres anys després, el 16 d'agost de 1952, Alaró el proclamava Fill Il·lustre i el seu retrat, obra de Julio Hernández Salazar, era col·locat al Saló Capítular de l'Ajuntament de la vila.

Iniciador de la prosa ruralista, figura modesta i singularment humana, Joan Rosselló té una significació ben caracteritzada dins les nostres lletres modernes com a iniciador de la narrativa rural. Urgeix un volum que arreplegui l'obra —breu, però substancialment vàlida més enllà de tot valor d'època— d'aquest escriptor que encetà i recollí, per primera vegada, els batecs pregons de la nostra terra.

Damià FERRA-PONÇ

BIBLIOGRAFIA

Per elaborar la biografia de Joan Rosselló i Crespí he consultat els arxius parroquials de Santa Eulària (Ciutat de Mallorca) i d'Alaró. Per a establir els antecedents familiars, ens ha estat de gran utilitat l'arbre genealògic que confeccionà l'escriptor mateix i que es guarda avui a Son Fortesa. Respecte als anys d'estudi, hem obtingut les dades a través dels expedients escolars que figuren a l'Institut Balear i a l'Arxiu de la Universitat de Barcelona, així com de les notes amb què completà Joan Rosselló la correspondència de Miquel Costa. He consultat també el seu expedient d'ingrés al Col·legi d'Advocats de Balears. La correspondència de l'escriptor amb Maria-Antònia Salvà —que guarda la família de la poetessa— ens ha proporcionat també dades d'interès. No he pogut consultar, en canvi, les cartes trameses per Joan Rosselló al seu amic Costa —que semblen haver-se perdudes— ni tampoc la seva correspondència amb Antoni Rubió i Lluch. Vull agrair sobretot al fill de l'escriptor, Antoni Rosselló i Rosselló, qui a més de fornir-me una extensa informació i aclarir-me alguns punts obscurs de la biografia del seu pare, m'ha facilitat la consulta de la biblioteca i dels seus papers inèdits, que es guarden a la casa pairal de Son Fortesa.

AMOROS i Borràs, Antoni: *Don Joan Rosselló de Son Fortesa, escriptor costumbrista y patriarca rural*, «La Almudaina» (19-VIII-1952).

COSTA i Llobera, Miquel: *Pròleg al Manyoch de fruyta mallorquina*, Publicacions de «Catalunya» (Barcelona, 1903), p. 8-13.

Id.: *Correspondència* (vegeu ROSSELLO de Son Fortesa, Joan).

GALMES i Sanxo, Salvador: *Don Joan Rosselló de Son Fortesa*, «La Nostra Terra», núm. 97, març 1936, p. 87-94. Es el discurs llegit a la vetlada necrològica organitzada el 5-III-1936 per l'Associació per la Cultura de Mallorca.

GUASP i Gelabert, Bartomeu: *Don Joan Rosselló de Son Fortesa*, «Correo de Mallorca» (15 i 16-VIII-1952).

PONS i Marquès, Joan: *Esquit de pròleg a Tardanies* de J. R. de S. F. Biblioteca «Les Illes d'Or», núm. 37. Editorial Moll (Palma de Mallorca, 1949), p. 5-7.

Id.: *Don Joan Rosselló de Son Fortesa, Hijo Ilustre de Alaró*. Discurs llegit a la Sala Capitular de l'Ajuntament d'Alaró el 16-VIII-1952. Publicat fragmentàriament al «Correo de Mallorca» (17-VIII-1952).

RAMIS i Togores, Rafael: *Acotaciones: Don Joan Rosselló de Son Fortesa*, «La Almudaina» (14-VIII-1952).

ROSSELLO de Son Fortesa, Joan: *Introducció al Manyoch de fruyta mallorquina*, Publicacions de «Catalunya» (Barcelona, 1903), p. 17-21 (Datada a Son Fortesa, març 1903).

Id.: *Brosta tardana* dins *Ruralisme*, Biblioteca Popular de «L'Avenç», núm. 80 (Barcelona, 1908), p. 42-54.

Id.: *Correspondència d'En Miquel Costa* BSAL, (1923-1924). Inclou íntegrament a les *Obres Completes* de M. C. i Ll. Biblioteca Perenne. Editorial Selecta (Barcelona 1947). Les anotacions de Joan Rosselló tenen un gran valor autobiogràfic.

SALVA i Ripoll, Maria-Antònia: *Records d'un bon amic*, «La Nostra Terra», núm. 95, gener 1936, p. 10-12.

Hi ha una breu notícia biogràfica al davant de *Fruyta mallorquina*. «Lectura Popular», núm. 171 (Barcelona, s. d.), p. 417-418.

memòries literàries

SEGONA PART (1944-1956)

per Llorenç MOYÀ GILABERT

1945

1 juliol.—Ahir, 30 de juny, fou una gran diada per les lletres mallorquines, si tenim en compte les difícils circumstàncies que atravessem. Sineu celebrava el Tercer Centenari de l'elecció de Sant Marc com a Patró de la vila. El Vicari General de Mallorca, Mn. Joan Rotger Niell, promogué i organitzà unes grans festes populars on la poesia tenia un lloc d'honor.

Es celebrà, doncs, la festa poètica de la Coronació. Hi contribuïren amb un poema es pot dir que tots els poetes de Mallorca. A l'acte hi assistiren els següents: Mn. Bartomeu Barceló, Mn. Caimari, Guillem Colom, Miquel Dolç, Miquel Fortesa, Miquel Gayà, Mn. Sebastià Gayà, P. Rafel Ginard, Guillem Massot, Mercè Massot i jo.

La festa havia de començar amb un parlament de Mn. Llorenç Ribet, però com que no hi va assistir, fou llegit al final per Guillem Colom. L'escenari estava bellament adornat per unes nimfes portant corones de llorer i de flors. Un jove anunciava la poesia i l'autor, tot seguit, pujava a l'escenari per una ampla escalonada, als peus de la qual es dreçava, soberg, el lleó de Sant Marc. Acabat el recital, l'autor rebia el present d'una corona i entre mambelletes i víctors davallava els esglaons espaiosos... Vaig recitar-hi la meua *Processó*. Eren les vuit-i-mitja. Per primera vegada recitava a un teatre, que era un dels meus somnis d'infantesa, com el d'esser amic de poetes.

Seguí un intermedi musical i clogué la Corona Poètica un parlament del P. Rafel Ginard. Se'n entrà un exemplar de la *Corona Poètica*, impresa per Francesc de B. Moll. Tot ho devem a Mn. Joan Rotger que tant treballa per l'enaltiment de la nostra terra i de la nostra llengua.

14 juliol.—Avui se'ns ha revelat un nou poeta. Amb motiu de la vinguda a Mallorca del filòleg català Aramon s'ha donat a Can Colom una lectura poètica. En Miquel Gayà ha llegit algunes poesies amoroses. Jo he recitat —de memòria ja

El saló de Can Massot (carrer del Palau, 6), primer centre de represa cultural autòctona a la Mallorca de postguerra.

que no duia el manuscrit— els meus poemes *Quaresma*, *Calma* i *L'Assumpta*. En Dolç m'havia telefonat al Jutjat per a donar-me la nova de la reunió. En Dolç ha llegit uns poemes de caire patriòtic i, com a final, Aramon llegí un treball de gran interès i en Colom una *Floreta de Sant Francesc*. El fet més interessant, al meu entendre, ha estat la presència de joves estudiants i, entre aquests, la d'un jove poeta en la nostra llengua: en Bartomeu Marroig i Llambias. Pel que ha llegit —estava enfora de mi i quasi no el sentia— no puc emetre judici. Es, no obstant això, una promesa i ve a augmentar la colla de poetes joves a Mallorca que s'albira abundosa i que un voldria atapeïda més enllà de tota ponderació.

9 agost.—Avui he rebut carta de Maria Antònia Salvà. Contestava la meua felicitació amb motiu d'haver-se publicat els poemes de Santa Tere-seta de l'Infant Jesús, que ella ha traduïts. Entre altres coses em diu:

Moltes gràcies per la seva lletra que em dona ocasió de dir-li el que fa temps desitjava dir-li, i és que el felicito de tot cor per la gentilesa i perfecció dels seus darrers poemes. Aquella «Quaresma» que va incloure al fulletó dedicat al P. Batllori, i ara el seu tribut a la festa poètica de Sineu, són al meu judici una delícia; i a la mateixa mida m'omple el cor de satisfacció el saber-lo tan animat a treballar en profit de les lletres pàtries.

Més avall afegeix: *El que si em fa il·lusió és veure la nova floreixença de poetes de la terra, que no han de deixar interromput per ara el fil de la Balanguera. I em plau de bon-de-veres que vostè sia un d'aquests.*

Han transcorregut uns quatre anys d'ençà d'aquella carta crítica al meu poema *Pàlia*. Dels nombrosos defectes que m'hi assenyalà el seu esperit enemic de tota adulació, fins a la *perfecció* que veu en els meus poemes d'ara, he fet prou camí en la difícil tasca d'esdevenir poeta. I cal seguir endavant...

Continua abandonada la traducció de Rosalía de Castro degut als estudis i altres quefers.

13 octubre.—Ahir vaig anar a Ca n'Angelí, on Na Mercè Massot em dedicà un exemplar del seu llibre *Violetes* que, com a ofrena, li feu estampar el seu germà Marià, sense que ella en sabés res, pel dia del seu sant. Per una casualitat feliç va arribar a la finca dona Maria Antònia Salvà, la qual vaig trobar més envellida després d'un parell d'anys de no veure-la. Va estar molt atenta i en el seu honor vaig ballar uns boleros. El Sr. Jeroni Juan, fotògraf, tregué a na Mercè i a na Maria Antònia quatre fotografies, després de vèncer la resistència de la poetessa de Lluçmajor. Maria Antònia llegí després algunes poesies que ha rebut darrerament Na Mercè, entre elles la meua felicitació *Ramell autumnal*, que alabà Maria Antònia dient-me que cada poema meu era un pas endavant. Vaig tornar a casa després d'una tarda agradabilíssima i inesborrable.

14 octubre.—He sabut pel diari que avui l'*Orfeó Català* ha estat autoritzat a continuar les seves activitats. Tots estam d'enhonorabona! ¿Obri el govern la mà per les activitats catalanes? Déu ho faci!

7 de novembre.—Dimecres passat —31 d'octubre—, vaig enviar una selecció dels meus poemes, feta amb l'ajuda de Guillem Colom després de primcendre ferm, a Miquel Dolç i una altra a Ramon Aramon, els quals amb la col·laboració dels *Amics de la Poesia* han organitzat un viatge de tres poetes joves mallorquins a Barcelona, per donar una lectura. Els poetes són Miquel Gayà, Bartomeu Marroig i jo.

21 de novembre.—Passat demà, dia 23, partim cap a Barcelona en Miquel Gayà i jo. En Bartomeu Marroig no hi pot anar per causes diverses. He refet el programa de poemes a llegir. Aquesta vegada, a més del consell de Guillem Colom, he comptat també amb el de Miquel Ferrà.

29 de novembre.—Ahir, dimecres, vaig arribar de Barcelona amb Miquel Gayà després d'una inolidable estada de quatre dies a aquesta ciutat.

Va esser dia 24, dissabte, quan arribàrem al port de Barcelona on ens esperava el poeta Manuel Bertran i Oriola, que ja tenia l'honor de conèixer. Es una persona molt simpàtica. De seguida ens separàrem perquè el reclamava la seva ocupació diària. Acompanyat pel meu germà Miquel

ALS POETES DE MALLORCA

MIQUEL GAYÀ

I

LLORENÇ MOYÀ

*Amics de l'illa daurada,
poetes Gayà i Moyà:
emporteu-vos l'abraçada
i el nostre goig de germà.*

*Trèmuls del blau i de l'onada,
ens heu vingut a portar
la melodia copsada
a la muntanya i al pla.*

*El mateix daler pregon
que de mort ens allibera,
fa sentir la veu primera*

*que interpretava Ramon,
i Alcover i Costa i Llobera
han tramès, com missatgera,*

*als qui amb tots nosaltres són
i seran l'hora darrera*

MANUEL BELTRAN I ORIOLA

Barcelona, 26 nov. 1945.

cercàrem allotjament. Jo duia els poemes escrits en la nostra llengua dins la cartera i anava amb el mateix temor del qui duu amagada una bomba Orsini. A les dotze ens trobàrem a l'Ateneu amb Ramon Aramon i Serra, filòleg, publicista i gran patriota. Es un dels organitzadors del nostre viatge i amb ell enllestírem el pla de la nostra estada a Barcelona.

A les set de la tarda, anàrem amb Aramon a una conferència, a càrrec de Josep Miracle. Poc després de sopar, ens traslladàrem a casa d'Aramon on ens reunírem amb els elements més destacats del catalanisme: Carles Riba, Josep Lleonart, Pere Bohigues, Manuel Bertran i Oriola i tants d'altres que no record: poetes, escriptors i polítics. Més tard arribà Miquel Dolç.

La lectura poètica tengué lloc l'endemà, diumenge, a casa de l'orfebre Ramon Sunyer. Eren les set de la tarda quan Dolç féu la presentació. Jo vaig obrir la lectura. Després el mateix Dolç llegí els poemes de Bartomeu Marroig que no havia pogut venir. Seguí un breu descans. Continua la lectura poètica Miquel Gayà. Tancà l'acte la dona de Miquel Dolç, amb la lectura d'unes poe-

sies del jove poeta mallorquí Bartomeu Rosselló-Pòrcel, mort durant la Guerra Civil. Jo era la primera vegada que el sentia anomenar.

L'endemà Ramon Aramon, Montserrat Martí, Miquel Dolç, Miquel Gayà i jo anàrem al monestir de Montserrat on l'Abat ens rebé amb molta cordialitat. Enviàrem una tarja postal amb les signatures de tots a Maria-Antònia Salvà, Guillem Colom, Xavier Casp, Miquel Ferrà... i altres. En tornar de la muntanya anàrem a un piset —quasi unes golfes— on tenen el domicili social uns joves entusiastes i on es fa literatura, ciència i política. Un estol de joves ens llegí versos, entre ells Jaume Vidal Alcover. Ens presentà Maurici Serrahima. Bertran i Oriola ens dedicà una hermosa poesia. Tancàrem la lectura Miquel Dolç, Miquel

Gayà i jo. L'agrupació, denominada *Estudi*, ens obsequià amb una medalla commemorativa del sisè aniversari de la seva fundació. Ens prometeren correspondència.

El dia que havíem de partir de Barcelona, dinàrem a casa de Manuel Bertran i Oriola, on la família del poeta ens rebé molt cordialment. Josep-Maria de Sagarra no era a la ciutat aquells dies i no poguérem veure'l. El dia de la nostra arribada trobàrem al carrer Josep-Maria López-Picó. Ens digué que no podria assistir a la nostra lectura, però que anàssim a visitar-lo a casa seva. No ho poguérem fer per manca de temps. Visitàrem museus i biblioteques, com és de rigor en aquests casos. No cal dir que d'aquest sojorn inoblidable n'he tornat més patriota que mai.

PRESENTACIO DE LLORENÇ MOYA, MIQUEL GAYA I BARTOMEU MARROIG

Text del parlament llegit per Miquel Dolç a la sessió que els «Amics de la Poesia» celebraren a Barcelona el diumenge 25 de novembre de 1945

Senyores i senyors:

Penso que és degut a pura benvolença si avui, en inaugurar el nou curs, m'escau a mi de presentar-vos les valors encara gremials de la poesia catalana a Mallorca. He acceptat tanmateix, amb il·lusió. M'heu rodejat sempre d'una afecció familiar tan franca, Amics de la Poesia, que ací, entre vosaltres, no he sabut aspirar a altra cosa que a una definitiva comunió catalana. Si això és un somni encara, bé pot mantenir-lo aquell que va començar la vida encetant un somni.

Però és que jo no era el més assenyalat per a complir aquesta missió. Durant els últims anys, passats a Barcelona i ara a Osca, m'ha mancat la convivència amb les noves promocions mallorquines —algunes de les quals, com veureu, han començat tan bé la tasca literària. Demés, no em separen d'elles tants d'anys que us pugui confiar cap observació decisiva ni apadrinar cap experiència. Per això les meves paraules seran més de salutació fervorosa que no pas d'abassegament crític.

I heus aquí ja els novells poetes, gairebé inèdits: Llorenç Moyà i Gilabert, Miquel Gayà i Sitjar, Bartomeu Marroig i Llambies —aquest absent, per deures de caràcter militar. Són producte, no cal dir-ho, d'una mateixa generació, que és encara la meua: la generació singular ofegada a penes iniciava la tasca, crescuda en la penombra de la persecució, avesada al plaer saborós de la

clandestinitat. A Mallorca, aquesta generació, sàviament dirigida pel mestratge dels que són hereus directes encara de Mn. Costa i Llobera, ha posseït una palestra que ja esdevé típica: les reunions literàries de Can Massot, que alguns ja coneixeu. Allà hi trobem sempre obertes les portes i l'efusió dels dos germans, Na Mercè i En Marià, i tota una munió de mestres i amics disposats sempre a escoltar, a infondre coratge, a aconsellar. És una esperança afalagadora per a la posició futura.

Només aquest pensament ja bastaria per a definir la filiació dels nous poetes. El record d'En Costa i de N'Alcover amara aquell clima poètic; i el bon sentit de l'anomenada Escola Mallorquina segueix viu en els joves. Ja no els intimiden, però, els nous corrents, dels quals fou transmissora entre nosaltres la impetuosa juvenesa, ja fulminada, d'En Bartomeu Rosselló i Porcel. Un record a la memòria del malaguanyat poeta no podia mancar en aquest cenacle i en una aparició de poetes primerencs.

Fugint de paral·lelismes i de crítiques arriscades, no intentarem ni sols formular un judici sobre aquests poetes; ens limitarem a un examen objectiu. Només un d'aquests poetes, En Marroig, és nadiu de Palma; els altres dos —com jo— nasqueren a la pagesia. És curiós, però, que el més «urbà», que en diríem, d'ells en el lèxic i en els temes és En Gayà. Cap d'ells no és d'ascendència

Miquel Gayà pels anys que escrivia «Breviari d'amor»

literària ni mallorquinista. Per contra, dos —En Moyà i En Marroig— arriben del camp adversari; llur actitud és una lliçó fecunda.

Examinem-los breument. Llorenç Moyà i Gilabert va nèixer a la vila de Binissalem, coronada de raïms i espigues, fa vint-i-nou anys, fill de mare mallorquina i de pare castellà —contra-almirall de l'Armada. La seva educació fou castellanista, entre forts prejudicis per tot allò que fos català i sota la prohibició paterna de parlar la llengua vernacle. Per això, evitant l'ensenyament, autònom aleshores, de la nostra Universitat, va cursar la carrera de Dret a la Facultat de Saragossa. Va publicar amb pseudònim una novel·la pseudo-històrica en castellà a l'editorial «Letras». La seva conversió és recent: Maria Antònia Salvà li revelava un dia la catalanitat; Miquel Ferrà va decidir-lo a escriure en la llengua materna. I l'atavisme es va encendre en el seu pit. Té inèdit un recull de Poesies, amb temes paisatgístics, patriòtics, evocatius, populars. És un poeta essencialment rural; pretén d'ésser només l'espill de les imatges que l'envolten, com escrivia en una epístola a un amic que, precisament, el culpava d'ex-

cessiva ruralitat. No és difícil de veure en la seva poesia vestigis de similitud o lliçons ben aprofitades —Guillem Colom, sobretot, Carner, Maria Antònia—. Però té una essència poètica segura i una fibra sensible ben afinada. Pot arribar a ésser un pur artista del vers, que cisella amb perseverància i delicadesa. Actualment tradueix Rosalía de Castro.

Sota un altre aspecte cal situar la poesia de Miquel Gayà i Sitjar. També la seva posició és distinta. Nat al poble de Sant Joan, en el cor del pla de Mallorca, l'any 1917, la seva adolescència transcorre dins mitjans humanístics: primer amb els Pares dels Sagrats Cors, al monestir de Lluç i a Sant Honorat, en el Puig de Randa ple del record de Ramon Llull; després a Bell-Puig (Lleida), amb els Pares Paüls. No ha viscut, doncs, pròpiament en un medi ambient camperol. I no sembla reaccionar davant dels records de la masia de Son Castanyer que administra la seva família. Potser no ho enyora gaire. Per això la seva poesia, sense adonar-se'n, esdevé més urbana, però mai artificiosa. D'aquests tres poetes En Miquel Gayà és el que posseeix un conjunt de composicions més equilibrat i complexe. És fàcil d'observar en la seva producció l'educació i el gust humanístic. Ha freqüentat els Llibres Sants; té preferències evidents pels poetes francesos i italians. Entre els mallorquins, En Miquel Ferrà és el que ha tingut en ell una influència més decisiva. Va publicar l'any passat el volumet de versos L'atzur il·luminat. Té preparat el Breviari d'amor, i en curs unes traduccions de Catul i d'André Rivoire.

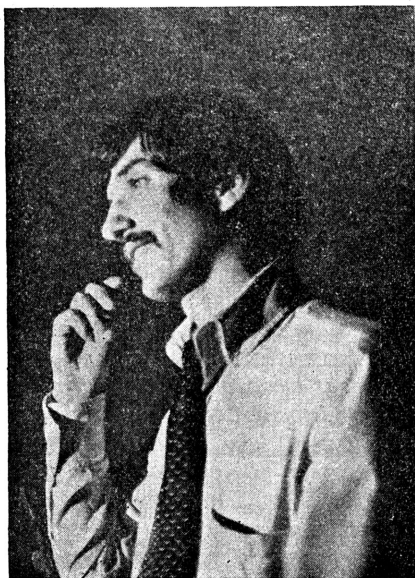
Bartomeu Marroig i Llambies, de vint-i-quatre anys, és el més jove d'aquests poetes. Nadiu de Palma, s'ha llicenciat en Història a la Universitat de València. Com En Moyà, va començar escrivint en castellà; darrerament ha evolucionat cap a la nostra llengua. Té una forta empremta de l'impressionisme i el simbolisme; i no creu, d'altra banda, que la claredat en l'expressió sigui un element interessant de l'obra poètica. És, possiblement, el que ha tingut un menor contacte amb els nuclis mallorquins que suara esmentàvem. No és estrany que en la seva línia s'hagi trobat amb En Rosselló i Porcel, del qual és fervent admirador, fins a arribar a imitar-lo en algunes peces. Així, de bell nou, ens trobem amb la memòria del nostre poeta perdut. Hem cregut que el millor tribut d'amistat que li podem retre, seria associant-lo a aquesta reunió amb la lectura d'alguns poemes seus.

I ara jutjareu vosaltres mateixos. Més àvids que vosaltres d'escoltar-los, estan aquests poetes, en la indubtable emoció que els infon aquesta solemnitat literària, de conèixer les vostres impressions.

Miquel DOLÇ

conversa amb:

toni alomar

Vaig sentir parlar per primera vegada d'en Toni Alomar amb motiu del recital de presentació que va donar al «Salón Rialto» de Palma el desembre de l'any 68. Ja en aquell moment, abans de tenir l'oportunitat d'escoltar-lo, em va cridar l'atenció el fet que un membre d'un dels coneguts conjunts musicals de l'illa deixàs la línia comercial que tant estimula el món del turisme, per passar-se a un estil en el qual obrir-se camí, i, sobre tot, aguiayar-se la vida, és molt més difícil.

Des d'aquell dia, ja he tingut l'oportunitat d'escoltar-lo. Crec que val la pena de donar a conèixer les seves cançons, i donar-lo a conèixer a ell.

—Com va ésser Toni, que vares arribar a la decisió de canviar d'estil? Per què aquest canvi?

—Crec que el canvi ha estat per profunditzar més damunt la música, damunt la lletra i en definitiva la mateixa visió de les coses.

Durant sis anys he estat actuant amb dos conjunts, tres anys amb els «Telstars» i darrerament amb els «Talaiots». La música que feia jo era lo que podríem dir una música totalment gratuïta, tant per la mateixa música com per la lletra com, en definitiva, per la manera de comunicar-me amb la gent. Jo actuava perquè necessitava els diners.

Devers l'any 68 vaig conèixer en Jaume Pomar i amb la lectura de «Tota la ira dels justos» vaig trobar una persona que pensava igual com jo, que tenia una actitud i una manera de veure les coses igual com jo. Després vaig conèixer en Guillem Frontera i en Frederic Suau i aquí ja vaig decidir rompre amb lo que estava fent i musicar aquests tres poemes mallorquins. Essent jo mallorquí m'interessava primer conèixer bé i a fons la poesia mallorquina i sortir amb poemes mallorquins.

—Quan tu agafes un poema i el musicas, creus que, en certa manera, surt enriquit de les teves mans?

—No crec que amb la música millori al poema en si mateix; ara lo que sí se consegueix és que arribi molt més a la gent, i, com la música estigui un poc aconseguida, és molt més fàcil que es quedi gravada en el qui l'escolta.

—De fet l'estil de cançó que tu fas ara no arriba a la gran massa. Es que tu composes només per a unes certes minories?

—Quan jo componc pens en el poble —no dic la societat, perquè de la societat jo me'n sent al marge—. Quan jo escull un poema, el cerc que pugui dir qualque cosa a la gent. No intent evangelitzar ningú, ni oferir solucions a tots els problemes. Lo que

sí intent és despertar la gent i descobrir-li un Món on cada dia s'ha de néixer i s'ha d'ésser conscient de lo que se viu.

Crec que és un mal que hi hagi la idea de que una cançó perquè no està dins una temàtica fàcil, és anti-comercial, de minories o cançó intel·lectual. Jo no faig cançó intel·lectual. Vull que la meua cançó arribi a la gent. I quan componc, és perquè crec que si no hi arriba avui, hi arribarà demà.

—No creus tu que endemés d'aquests prejudicis, que podríem dir, inconscients, i ha interessos plenament conscients, que fan que tot lo que sigui inquietud, arribi difícilment a la gent?

—Crec que sí. Crec que en Raimon, per exemple, seria comercial, si no hi hagués interès en mantenir la gent adormida. Això és molt greu, pot ésser la destrucció de la mateixa cultura.

—Te consideres membre de qualque «clan», grup, generació, etc.?

—Jo estic amb tota la gent preocupada per qualsevol cosa que pugui ésser un progrés col·lectiu, ja sigui cultural, polític, etc. Crec que quan jo cant estic actuant juntament amb tota aquesta gent.

—Has començat a cantar en mallorquí. Segurament no tardaràs a trobar-te amb el dilema del bilingüisme. Què penses fer?

—Jo accept el bilingüisme. Veig bé que un senyor determinat canti en català i en castellà. Lo que ha passat a Barcelona és que hi hagut gent que quan han canviat de llengua han canviat d'actitud i amb aquesta gent no hi estic d'acord.

Ja sé que la «nova cançó» va néixer com una reivindicació so-

bre la llengua. Ara aquest moviment com a tal ja no existeix. Cada un ha anat evolucionant dins els seu estil i el grup s'ha disgregat; és per això per lo que jo no me puc sentir de la «nova cançó».

He llegit alguns llibres d'en Miguel Hernández i m'ha agradat molt. Tant que m'han entrat ganes de musicar alguns dels seus poemes. Crec que si qualcú digués que jo m'he substituït cantant en Miguel Hernández pel sol fet de cantar en castellà, demostraria esser un pseudo-intel·lectual. Crec que el fet d'arribar a mes gent és sempre positiu.

Fins aquí lo que ens ha dit en Toni. Ara ell continuarà donant recitals i lluitant per obrir-se camí dins aquest món de la cançó. Segurament quan surti aquesta entrevista ell serà a Barcelona intentant donar-se a conèixer allà. És molt possible que hagi sortit el seu primer disc; en el què probablement hi entraran les cançons: Nuus davant l'amor i Dis-sabte. Crec que se mereix que la sort l'acompanyi.

Sort, Toni!

Gabriel VILANOVA

ALACIUTAT DES LLIBRES

PETIT PANORAMA

Francesc Matheu (1851-1938) va ocupar un lloc ben enlairat en la vida intel·lectual de Catalunya per la influència que hi exercí no solament com a poeta, sinó també i principalment per la seva posició en el Consistori dels Jocs Florals, en el Consistori dels Jocs Florals, com a director de la revista *Il·lustració Catalana*, com editor, i com a president de l'Orfeó Català i d'altres entitats. En relació amb Mallorca, es va cartejar moltíssim amb Costa i Llobera i amb Joan Alcover. En els meus *Epistolaris* d'aquests dos grans poetes, publicats respectivament en 1956 i en 1964, vaig poder recollir aquesta correspondència a ell adreçada. Va ser a més, l'editor que publicà les *Horacianes* i les *Visions de Palestina* del nostre mossèn Costa, i les *Obres completes* en diversos toms d'aquest, de Joan Alcover, de Marian Aguiló i de Miquel dels S. Oliver, sense comptar una multitud d'altres intervencions seves. Tot això ve a tomb ara de recordar-ho amb motiu de la publicació d'una important biografia d'ell, *Vida i obra de Francesc Matheu*, que devem a la ploma de la seva filla, l'excel·lent poetessa Roser Matheu, impresa sota els auspicis de la «Fundació Salvador Vives Casajuana», abundantment il·lustrada amb fotografies i enriquida amb un índex onomàstic que podríem anomenar exhaustiu. A través d'aquesta biografia podem resseguir l'itinerari espiritual, intel·lectual, cívic i humà d'un dels escriptors més inquiets, que va fer de la seva vida un constant servei al seu país i als països on és parlada la nostra llengua. És un llibre que, malgrat la seva gruixa, no carre-

ga ni embafa, ans, més tost, amara d'emoció i de tendresa per l'affecte filial amb què l'ha dictat tot ell la seva autora: des de la reconstrucció biogràfica dels seus primers anys, passant per l'època de la seva maduresa —tan pletòrica de bons fruits per a la pàtria—, fins als seus darrers anys on s'hi conté la grandesa i el dolor que el voltaren fins a la seva mort. Un llibre, vull afegir, que Catalunya i Mallorca deuran agrair a Roser Matheu pel seu puixant valor documental, puix que ningú com ella podia escriure'l amb tanta oportunitat ni amb més riquesa de testimoni.

El mallorquí Llorenç Vidal, poeta, pedagog i doctor en Filosofia i Lletres, ha publicat la seva tesi doctoral a l'editorial Marfil, sota el títol *Fundamentación de una pedagogía de la no-violencia y la paz*, amb més de 200 pàgines. Un llibre on els criteris pacifistes de l'autor són avalats amb l'estudi aprofundit i seriós de tots els grans pensadors de la humanitat, des de Mahavir i Bhakti, passant pel Crist i sant Francesc d'Assís, per Mahoma, Ramon Llull, Turmeda i Erasme fins a Tolstoi i Gandhi. L'extensa bibliografia consultada, que figura com apèndix al volum, palesa la vasta cultura de Llorenç Vidal en relació a la matèria que tracta, i l'amor i la passió amb què s'hi ha consagrat.

No hi falta l'embranchida del poeta ni l'alè creador que empeny el seu esperit. Era hora que Mallorca, tan ben represen-

tada pels seus escriptors i artistes, pogués aportar al món del pensament una contribució d'aquesta índole amb l'empremta i l'estil que li ha sabut infondre el nostre amic i poeta Llorenç Vidal. El felicitem i ens felicitem.

Ni que sigui amb retard, volem donar compte d'un llibre de poesia publicat l'any passat per Guillem Colom, amb pròleg del P. Gabriel Llompарт i a cura de l'editor Josep Mascaró Pasarius. Sota el títol *La cendra dels talaiots i Oda a Pol·lèntia*, l'autor hi aplega una dotzena justa de poemes tots d'inspiració talaiòtica. La força telúrica que batega en tota la poesia de Guillem Colom, des dels seus poemes èpics d'*Aguiles* i *El Comte Mal*, als seus drames i tragèdies *Jaume IV de Mallorca* i *Cecília de Sòlanda*, fins al lirisme de les seves *Cançons de la terra* i *Pedris al sol*, se concentra aquí, com a furgant en la llivanya més íntima de Mallorca, per donar-nos en extracte l'ànima del poeta tan profundament enrelada a la terra que el vegé néixer. Afegim-hi el to i l'arrencada lírica que li són característics, amb el treball perfecte dels seus versos tan delicadament cisellats, i l'edició acuradament impresa. Tornar a la poesia de Guillem Colom és retornar a un món de coses perennes i de valors que no canvien.

En una altra vessant hem de situar el llibre de poesia *Dos pams d'home* —premi Ciutat de Manacor 1970—, publicat per Jaume Santandreu, amb un «bil·let d'urgència» de Miquel Angel Riera. Poesia carregada de problemàtica religiosa —amb encerts o desencerts, cada u hi dirà!—, com un missatge urgent, com un testimoni de fe en un món de confusió i ruïna. Hi des-

tacariem les imatges rutilants, fonedisses com a metèors. Ens planyem que el seu compromís poètic no sembli tan seriós com el batec i la força social i religiosa que mouen el seu verb.

Notas urgentes sobre relaciones públicas és un llibre que no sé fins a quin punt encaixa en aquesta secció, tan mallorquina. Però el seu autor, Miquel Duran i Pastor, mallorquí, i la compacta matèria que tracta no s'han pogut sostreure a la nostra atenció. Com diu en un pròleg Felipe Huerta y Palacios, en aquest llibre cada nota determina una reflexió, cada pensament és una

profundització en un tema, una suggestió, una apel·lació.

Tancam aquest petit panorama amb un esment a la *Contribució a l'estudi de la població medieval mallorquina* de Joan Miralles i Montserrat, publicada en separata de la revista «Mayurka», i que conté un treball fet sobre documents de primera mà, referents a la població de Montuiri a les primeries del segle XIV. Un tema pel qual En Joan Miralles sent una particular predilecció i en el qual podria seguir aportant noves llums per a la investigació històrica i humana de la nostra Illa.

Miquel GAYA

CRÍTICA

SOPHIE O ELS MALS DE LA DISCRECIÓ, per Jaume Vidal Alcover. Col·lecció «Joanot Martorell», n.º 1 Editorial Nova Terra. (Barcelona 1971).

La poesia de Jaume Vidal Alcover presenta la coexistència d'un corrent estetitzant que poua dins els mots a la sola recerca de la bellesa, amb un vessant centrat a l'entorn de la condició humana, adolorida i desesperançada. Dins la seva obra narrativa hi trobam també aquesta radical dualitat. D'una banda el contista que modula la seva veu des d'un lirisme encisador fins a un irònic humorisme. Es el narrador de *Mirall de la veu i el crit* (1955) —obra escrita sota la suggestió de les proeses de Guillaume Apollinaire i Max Jacob, i de *Le Prométhée mal enchainé* de Gide— i de *Les quatre llunes* (1969). En contrast l'ambició novel·lista que ha redactat, —entre 1948 i 1969—, una extensa visió de la societat de la Ciutat de Mallorca a la postguerra. Es el romanfleuve que integren *Tertúlia a Ciutat* —introducció— i *La vida fàcil*, *Els intocables*, *Els Sants Innocents* i *Els darrers dies*. Retrat social que intenta assolir a través de la sola «mostració» d'una realitat una màxima eficàcia crítica. Aquest cicle —molt influït per l'André Gide i *Les Faux-Monnayeurs* i Aldous Huxley— roman encara inèdit en gairebé la seva totalitat. Només una part fou traduïda precipitadament al castellà i publicada sota el títol de *Esa carne mortal* (1956). La lectura d'aquesta versió castellana —malgrat

el seu fragmentarisme i la seva traducció poc reeixida— ens fa adonar com l'art impressionista de les narracions breus de Jaume Vidal és intraduble dins la complicada trama de la novel·la. Dins aquesta no cal aixecar fins a la categoria literària un tipus pintoresc, una anècdota curiosa, una intuïció poètica, un fragment de realitat en definitiva, sinó que la novel·la és un món, un cosmos, una totalitat on cal dreçar unes vides. Es aquesta totalitat la condició indefugible de la novel·la.

Sophie o els mals de la discreció és un simple joc literari. Obra ni derivada d'una necessitat íntima de la subjectivitat de l'escriptor, ni arrelada dins la problemàtica d'aquest món que el volta. Ni problemàtica transcendent ni testimoniatge, doncs. Es la gratuïtat i frivolitat d'una novel·la bastida a l'entorn de les recerques sorgides al voltant d'un quadern rosa. Però el que hagués pogut esser —defugint compromís i transcendència— una enginyosa *nouvelle*, un relat d'humor o una original narració policíaca, és tan sols una llarga novel·la de difícil lectura, amb uns personatges sense entitat i reduïts a simples noms sense significació i amb una acció conductora que naufraga dins els innumerables esculls de les sobreres trames secundàries. Obra fallida dins la seva mateixa intrascendència, *Sophie o els mals de la discreció* ens serveix —talment com *Esa carne mortal*— per enyorar els deliciosos i poètics contes de l'autor.

Damià Ferrà-Ponç

JOAQUIM M. BOVER VIST PER BARTOMEU ROSSELLÓ - PÒRCEL

per Josep MASSOT I MUNTANER

Bartomeu Rosselló-Porcel és una de les figures més simpàtiques de la literatura mallorquina moderna. Un dels poetes estimats pels déus —morí als vint-i-quatre anys, el 1938—, un representant característic i capdavanter de la generació frustrada per la guerra, que hauria pogut orejar el país i treure'l del localisme estret en què s'estava recloent, que hauria pogut formar una joventut universitària conscient i hauria pogut dur a terme una tasca cívica i literària considerable. Amb la mort de R.-P., però, en uns moments tràgics de la nostra vida col·lectiva, ens va quedar només el seu exemple, la seva poesia incipient encara —«fou un investigador en poesia més que no pas un poeta...», i la investigació no fou sinó una recerca de camins, uns tempteigs previs per a trobar-se ell mateix», afirmen Castellet i Molas—, algunes traduccions i un manat d'assajos, que esperen la mà que els aplegui amb amor i l'editor que vulgui publicar-los.

Un d'aquests assajos —modest i curt, però intel·ligent, ben escrit i amb una visió que fonamentalment continua essent vàlida— és el que m'han demanat de presentar als lectors de LLUC. Un parell de pàgines sobre Joaquim M. Bover, l'erudit infatigable a qui devem un llibre important i imprescindible encara avui, malgrat les seves llacunes i els seus defectes de mètode: la *Biblioteca de escriptors baleares*, apareguda en dos volums poc després de la mort del seu autor. Bover escriví molt més, és clar. Fou un dels qui més «feren suar» les premses vuitcentistes, no solament a Mallorca, sinó també a Madrid i a altres endrets. Però com ja veié bé R.-P., no tots els seus treballs tenen el mateix valor: molt sovint són anecdòtics o simplement retòrics, quan no es tracta de simples reculls de notícies, on no sempre és fàcil de distingir el que és bo i el que és dolent.

El personatge Bover —amb la seva labor positiva i amb el seu caire ridícul, que tant va divertir els intel·lectuals mallorquins del segle passat— va atreure l'atenció de R.-P. A més d'aquest

Bartomeu Rosselló-Pòrcel a la seva cambra d'estudiant a Barcelona. Foto pertanyent a l'arxiu de Gabriel Fuster Mayans

article (publicat a *El Día*, el 10 de desembre de 1933), li dedicà un *Medalló* poètic a l'*Almanac de les Lletres* de 1932, reproduït recentment per Antoni-Lluc Ferrer (LLUC, gener 1970, p. 15), autèntic «exercici d'aprenentatge» on Bover és vist com «un cavaller antic dins la foscor», assegut «vora la taula vella de l'arxiu», fruïnt «del document trobat que tant li diu» i «imaginant el llibre que vindrà», acompanyat de «la dedicatòria més pomposa».

R.-P., que havia meditat llargament sobre el problema no gens fàcil dels orígens i el sentit de la nostra Renaixença, no dubta a classificar Bover, «a desgrat de tot», entre els renaixentistes. Bover no es trobava bé a Mallorca —«ese aduar que me tiene incomodísimo»— i el 1843 tenia pensat «venir a establecerme en Madrid... y tratar con hombres cultos y racionales»,¹ no publicà «ni una sola ratlla en català», i féu «minses al·lusions a la qüestió renaixentista». El seu amor a la nostra llengua, però, és indubtable. Recordem, per posar només un parell d'exemples, que parlant

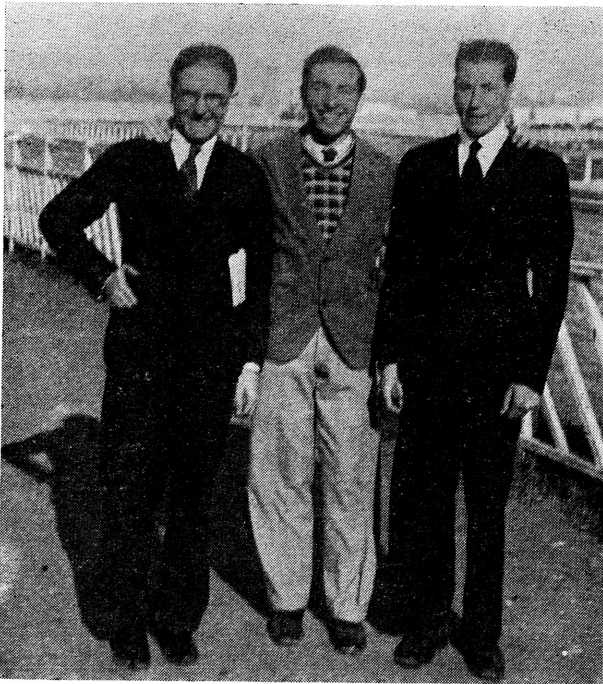
JOAQUIM M. BOVER VIST PER BARTOMEU ROSSELLÓ-PÒRCEL...

—a la *Biblioteca de escriptors baleares*— del *Tractat apològic acirca de les institucions monàstiques* i del *Tractat apològic sobre les veritats i fundaments de nostra Santa Religió*, de Tomàs Aguiló i Cortès, diu que «son una clara prueba de que el dialecto mallorquín se presta bastante para dilucidar las cuestiones más elevadas, ya con cierta amenidad y donaire, ya con toda seriedad y fuerza de raciocinio que el último requiere», i en tractar de Josep Togores, comte d'Ayamans, afirma: «En verso mallorquín escribió también excelentes epístolas al Pro. D. Domingo Tous, que prueban hasta la evidencia que este idioma es tal vez el más a propósito para ostentar bellezas y corrección».

Més encara, contràriament al que pensava R.-P., Bover escriví més d'una ratlla en català. El volum IV de les Miscel·lànies Pascual, conservades a l'Arxiu Històric del Regne de Mallorca, conté cinc poesies seves en la nostra llengua, copiades precisament del volum VII de les Miscel·lànies

---

Bartomeu Rosselló-Pòrcel amb els amics i companys d'estudi Gabriel Fuster Mayans —avui Director de la nostra Revista— i Francesc Esteva Salom.

Bover, avui —segons les meves notícies— a la Biblioteca Bartomeu March. La primera d'elles fou escrita «para insertar en el Album poètic que los vates españoles escribieron en 1860 en honor de Ausias March», i intenta d'imitar el català antic:

*«Huy que ton carner / una flor demana
De las tristas flors / de mon trist jardí;
Huy que mil bordons / de gent valenciana,
de gent de Maylorcha, / de gent cathalana,
Ab douças cançons / te llóan sens fi.
Huy, príncep del xant, / Ausias insigne,
Cercant vaig per tot / ab incerta mà,
Una bela flor, / una flor que digna
De tot clar engiñy / sia eloqüent signe
D'homil trobador / qu'et sap admirar...»*

La segona fou composta precisament a Madrid, com ens explica el mateix autor: «Hallándome en Madrid, en casa del Conde de Poblaciones, una señorita hermosísima me presentó su álbum, rogándome que escribiese algo en lengua de mi país. Acudí gustoso improvisando la poesía que sigue:

*Nineta d'es cabeis d'or,
Que més qu'el sol ets pulida,
Si jo t'hagués vista un temps,
Aquell temps que jo vivia,
T'asegur que tots plegats
Els passarells que vuy piulan
No't dirien més requiebros
Com jo tot sol te diria...*

Les altres tres són més o menys humorístiques: una contesta a una carta del 23 de novembre de 1859 (en castellà i en prosa) signada per Joaquim Fiol, Jaume Cerdà i Jeroni Rosselló; «A un quidam que pasetjava ses moñas des toreros y las mostrava a tothom», i «Pla de curació per curar a un amich qui estava empatxat».

Deixem ja la paraula a R.-P., que copsà amb finor la grandesa i la misèria de l'erudit puerilment vanitós, «model de savis locals» i «educat amb essències del XVIII». L'article d'*El Día*, del qual només corregesc alguna errata evident, ha estat transcrit de l'original per Damià Ferrà-Ponç.

Josep MASSOT I MUNTANER

I. Carta a Basilio Sebastián Castellanos, publicada per J. LOPEZ DE TORO, *Intimidaciones entre arqueólogos*. «Boletín de la Real Academia de la Historia», CL (1962).

UN ESCRIT DE B. ROSSELLÓ - PÒRCEL

INICIS DE LA RENAIXENÇA: JOAQUIM M. BOVER

Ni una sola ratlla en català. Minses al·lusions a la qüestió renaixentista. Allunyat de qualsevol gest literari relacionat amb el moment. I, a desgrat de tot això, home de la Renaixença. Neix a Sevilla, l'any 1810, i en resta maniàtic tota la vida. Ho fa constar sempre que pot. Tota la seva obra, però —volums i volums—, gira entorn de l'illa que l'adopta: Mallorca. Noble? També l'obsessiona aquest tema i el fa analitzar orígens i pergamins, llibres baptismals i fullaragues de plets a la recerca de l'escut possible. Acaba per resignar-se i troba un fet falaguer i lluent: Inscientia nobilitas. Remarquem el que hi pugui haver de problemàtic en aquesta ciència boveriana, acumulació carregosa de detalls, de dates sovint errònies, de descripcions minúscules i de versos d'ocasió. L'Excel·lentíssim Senyor —li agradava d'esser anomenat així— subsisteix a hores d'ara gràcies a un sol llibre. La seva ploma en brollà —munificament— vint-i-set. Avui en consultem un, només Escritores Baleares. És una llista bibliogràfica reeixida, la més completa i exacta de les existents. És un treball massís, erudit, resultat de tota una vida de pols impresa i arxiu arratolinat, producte perdurable de les ambicions de l'autor, àvid de creus i de medalles, silueta romàntica a la recerca voluptuosa del llorar i la corresponsalia arqueològica literària, ambicions d'aureoles patrícs i ennobliments de tota mena: Inscientia nobilitas, deia l'escut de Joaquim Maria Bover, Cleandre Lirceu entre els Arcades de Roma.

Visqué la seva meitat de segle des de la pau del racó mallorquí. Uns moments, breus, el tràfec madrileny. Desgràcies maritals el feren tornar a l'illa. Es complicava la vida amb condecoracions i títols. Treballava —inexhaurible— en augment constant de mèrits a presentar. La seva ingenuïtat era tema de broma constant als cercles literaris mallorquins de l'hora. Ell vingà a parir follets sobre temes de punta d'agulla: Descripció de la gruta de Canet en la villa de Esporlas, La lira de Bovino con motivo de la Real Jura de la Serenísima princesa Doña María Isabel Luisa de Borbón, Isla de Cabrera: Sucesos de su historia que tienen relación con la de Francia. Aquest darrer títol va ser motiu novell de facècia. Quadrado i la seva colla li contestaren amb una història de la civilització a l'illot de la Dragonera en relació amb la història europea. El llibret fou tema de riallades mesos i mesos. Bover no descansava. L'exasperació era motiu de més investigacions, d'hores de biblioteca. És un model de savis locals del XIX. Ell és un guia d'estrangers i cicerone

de curiosos. Piferrer arribà a tenir-li por. Desembarcà —romàntic i tèrbol— a l'illa. Bover l'agafà pel seu compte i tot era fer-li veure monetaris i excavacions i incunables. Piferrer cercava consemblants en poesia —Quadrado, Aguiló, Montis— i el pobre Bover era un home educat amb essències del XVIII, a llegües de tot romanticisme. A finals del segle XVII, a Espanya tothom escrivia horrorosament: un estil sec, musti, desagradable. Els grans autors són durs i aspres: Quintana, Gallego. Excepció: Moratín. Caldrà estudiar l'evolució de l'estil des del Pare Feijoo —que inicia aquesta manera— fins al duc de Rivas que és un dels primers que reaccionen. La gent vulgar escrivia pitjor encara: l'abat Cladera —poso per cas— us cau de les mans, i els periòdics de l'any 1810 són irresistibles. Exemple de periodista a les Corts de Cadis, és Gallardo: té ja tendència cap a un casticisme lleugerament falsificat, però l'estil és recargolat, difícil, mentider. A Catalunya trobem exemples: Capmany i Aribau. Cap dels dos artífex del llenguatge. Valera parlava un dia de Capmany: —Mi nariz escribe mejor que él. Bover té aquest estil pedregós i carregat d'espallles. És un dels escriptors menys emocionats que conec. No es podia entendre mai amb Pau Piferrer, ple de fórmules noves i complexes.

L'erudit —simplement erudit— que era Bover era home de lluites microscòpiques. Els seus crits i les seves bregues per a arribar a esser Cronista de la Ciutat (contra Furió, que també hi aspirava) són famosos. També és cèlebre una frase seva sobre George Sand. La novel·lista francesa anà, amb Chopin, a visitar la casa del compte de Montenegro. El capellà li ensenyava la biblioteca. Entre altres tresors era conservada allí la cèlebre carta cartogràfica Valseca. El pergami estava, plegat, a un racó de la sala. El desplegar i, per tal d'aguantar-lo, col·locaren a un dels cantons un tinter. La pell, tibant, es contragué i totes les figuretes i els mars i els reialmes nedaren entre la tinta negra. Bover, ple de mala intenció pueril, comentà:

—Aquests francesos ens tenen una enveja!

Mort l'any 1865, rancuniós de minúcies. Deixà —manuscrits— vint volums de Miscelánea erudita mayoricense que havia anat escrivint tota la vida.

Don Joan Muntaner i Garcia, cuyas poéticas dotes en la versificación latina pueden competir con las del Ovidio mismo, li feia l'epitafi sonor:

Semper honos, nomenque tuum,
laudesque manebunt.

B. ROSSELLÓ PORCEL

(Publicat a «El Día», 10 desembre 1933)

P O E S I A**LLORENÇ VIDAL**

Llorenç Vidal i Vidal nasqué a Santanyí el 26 d'abril de 1936. El pare era mariner i la mare d'origen pagès. Estudià les primeres lletres a la vila natal. Cursà el Batxillerat a la Ciutat de Mallorca, on seguí després estudis de Magisteri a l'Escola Normal. Exercí com a Mestre Nacional a Algaida (1957-1958) i a Mancor (1958-1961). El curs 1961-1962, fou professor d'Ensenyament Mitjà a La Molina (Girona). Estudià Filosofia i Lletres com a alumne lliure a la Universitat de València —cursos comuns— i a la de Barcelona, on s'especialitzà en Pedagogia el 1961 amb *La enseñanza de las lenguas regionales en Francia: La Ley Deixonne y proyectos de reforma*. Obtingué el grau de Doctor a la Universitat de Barcelona el 29 de novembre de 1969 amb la tesi *Fundamentación de una Pedagogía de la No-violencia y de la Paz* (1971). Des de 1963 resideix a Cadis, on ha duit a terme una intensa activitat pedagògica des del seu càrrec d'Inspector Tècnic d'Educació.

A la infantesa, les *Rondaies* de Mn. Alcover foren el punt de partença de les seves lectures en llengua autòctona. Després l'amistat i el guiatge de Bernat Vidal i Tomàs, l'orientaren decidivament en la seva formació literària. El 1954, amb un grup d'estudiants de la Normal —Melcior i Bartomeu Mateu, Josep Segura, Pius Tur...— fundà la «Tertúlia Marian Aguiló» que fixà la seva residència al Terreno. A poc a poc anà incrementant-se amb nous elements —Enric Arbós, Josep Bauçà, Gregori Mir...— i passà al «Café Fígaro» sobre el Born. Aquesta fou l'hora de l'aparició dels quaderns literaris *Ponent* que —fundats amb la col·laboració d'Enric Arbós— comencaren a publicar-se a la tardor de 1956. A l'entorn de *Ponent* es consolidà i incrementà la tertúlia literària: al «Café Fígaro» primer, després al «Café Suís» amb algun aplec escadusser per «La Payessa». Finalment la tertúlia es fixà al «Bar Diagonal» en el carrer Jaume III, passant els estius al Moll en el «Bar Puerto Pesquero». Allà es xerrava, es comentava l'actualitat artística, es feien lectures on els autors donaven a conèixer mostres de la seva producció inèdita. A més dels ja esmentats, concorrien a les tertúlies de *Ponent* —entre altres lletraferits insulars— Llorenç Moyà, Josep-Maria Palau, Martí Mayol, Baltasar Porcel i Bartomeu Fiol. L'esforç de Llorenç Vidal ha permès la pervivència i la continuïtat de *Ponent*, transformat recentment en una publicació estrictament poètica, assessorat avui en la tasca de direcció per Enric Arbós, Rolando A. Vega i Miquel Gayà.

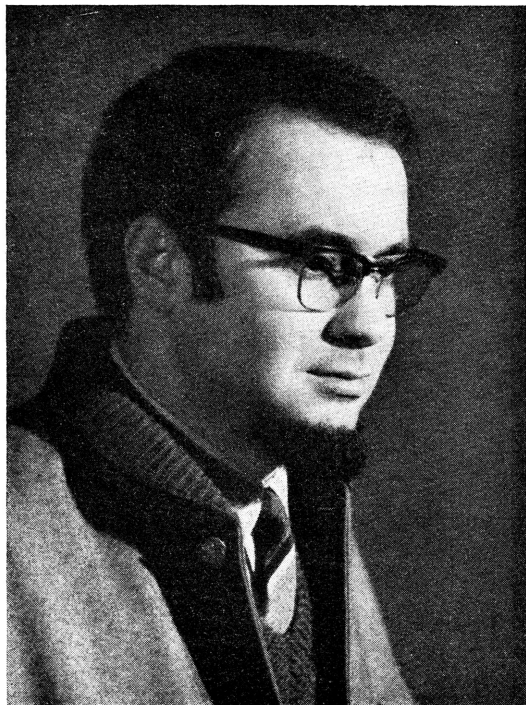
El 1957 —juntament amb Gregori Mir— es feia càrrec de la direcció, a partir del número cinc, de la col·lecció de poesia *La Font de les Tortugues*. Aquesta col·lecció havia estat creada el

1956 per tres escriptors: Josep-Maria Llompart, Llorenç Moyà i Jaume Vidal, amb l'assessorament de Manuel Sanchis Guarner. Després quedà sol en la tasca de direcció Llorenç Vidal, fins que, temps després, formà amb Enric Arbós i el poeta centroamericà Rolando A. Vega, l'últim consell de redacció.

El seu primer llibre de poemes fou *El cant de la balalaika* (1958). Seguiren *5 meditaciones existenciales* (1959), *Insania Terrae* (1962) i *Talaiot del vent* (1963) i una traducció de cànctics precolombins feta amb col·laboració de Rolando A. Vega: *Netzahualcòyotl* (1963). El gener de 1964 havia creat el «Dia escolar de la no-violència i de la pau» i d'aquestes inquietuds pacifistes i universalistes sorgí la paràbola lírica *Petit llibre d'un solitari* (1968). Mostres de la seva obra poètica figuren a les antologies *Un segle de poesia catalana* (1968) de Bofill i Comas i a la brasilenya *Antologia da poesia catalã contemporânea* de Stella Leonardos. Ha estat premiat al Certamen Literari de Felanitx (1959); al Jocs Florals de la Llengua Catalana (París, 1959); als Jocs Florals del Rosselló (Perpinyà, 1962) i als Jocs Florals de Lluçmajor (1969). A Mallorca ha col·laborat amb treballs pedagògics o literaris al «Diario de Mallorca», a les revistes «Lluc» i «Cort», als quaderns literaris «Ponent» i a les publicacions locals «Santanyí» i «Castellitx». Ha col·laborat també a les revistes catalanes «Serra d'Or» i «El Pont»; a la francesa «París-Baleares»; a l'occitana «Vida Nova»; a la revista poètica d'Algesires «Bahía» i a Cadis al «Diario de Cádiz» i a la revista «Forja». Ha publicat articles especialitzats de pedagogia a «El Magisterio Español», «Supervisión Escolar» i «Perspectivas Pedagógicas».

El poeta Miquel Bauçà definí *El cant de la balalaika* com un *coloquio humanísimo con Dios*. Llorenç Vidal evolucionà des d'aquest transcendentalisme gairebé místic, fins a una poesia feta de meditació cívica sobre el destí de la terra pròpia a *Insania Terrae*. Avui, ja una mica de tornada d'actituds irades, el poeta ens mostra un aprofundiment dins l'humanisme amb la prosa poètica del *Petit llibre d'un solitari*, mentre d'altra banda intensifica la puresa expressiva fins a l'esteticisme. Respectuós amb la tradició estètica insular, admirador d'Antonio Machado i influït en el seu humanisme pels corrents de l'universalisme pacifista, Llorenç Vidal defineix avui la poesia com «l'art de l'expressió rítmica a través de la paraula». I és dins aquest esteticisme bastit amb els tocs lleugers i impressionistes del hai-kai que ens arriba la seva veu última.

Damià FERRA-PONÇ

LLORENÇ VIDAL

HAI-KAIS 69

1. PALESTINA

Fassers a l'ombra
i una negror de llunes
que es desfà a l'alba.

2. ENSOMNI

Pluja de retxes
incandescent: miratge
d'infants sonàmbuls.

3. PAISATGE

Entre muntanyes
rajos de llum diürna
verds d'olivera.

4. ESPERA

Tarda d'espera,
totsol enmig de llibres
i de silenci.

5. PASQUA A KETAMA

Pasqua florida
d'Àfrica-neu, gelobres
abets: Ketama.

6. A FEDERICO GARCIA LORCA

De ta sang roja
florí mils de roselles
Andalusia.

7. ESCOLTANT CHOPIN

Insistent gota
fila el nocturn, i embruixa
llegendes d'aigua

8. PSICODELICA

Calidoscopi
de verds, grocs, blaus i llanguids
donzells noctàmbuls

9. RECORD DE MELK

(Jamai sabré el teu nom)

La font barroca
de Melk teixia d'aigua
tos ulls febreros.

10. ABSÈNCIA

Llavors, un dia,
fores tota una absència
que s'allunyava.

11. TEMPESTA

Inflen les venes
del vent, com un silenci,
del mar les ones.

12. NADAL 69

Vietnam. Biafra.
Fusells a Palestina.
I «Pau als homes...».

13. CAPVESPRE A CÁDIZ

Capvespre a Cádiz,
posta de sol amb cirrus:
marina oberta.

14. EL-JEBHA

Entre muntanyes
un niu de murs blanquíssims
el mar amoixa.

15. VIATGER

Viatger lliure,
trescaré el món dels homes,
l'única pàtria.

Llorenç VIDAL

D'EIVISSA

Sant Antoni, una vila ascendent a la vora de la seva gran badia

per **M. VILLANGÓMEZ LLOBET**

No crec que fos difícil posar-nos d'acord sobre quins són els dos accidents més importants de la geografia eivissenca. Al costat dels estrets que es diuen es Freus i que també s'han anomenat ses Portes, posaríem la badia penitina que va estendre el seu vell nom de Portmany a les terres illenques que la volten. El topònim és clarament llatí. El *Portus Magnus* de l'època romana és un dels escenaris de l'episodi eivissenc de la guerra de Sertori. L'any 81 a.C. arribà Sertori, amb algunes naus, a Eivissa, on vencé la guarnició romana que havia deixat el procònsol Caius Anni. Els aliats del partidari de Màrius foren, en aquella ocasió, els pirates de Cilícia. Després sortí a trobar, enfront del *Portus Magnus*, la poderosa esquadra amb què acudí el procònsol des de Cartagena. Degut a la violència del ponent, molts de vaixells naufragaren; amb uns pocs, Sertori pogué arribar, després de dies de temporal, a Àfrica.

Deixem que Quadrado ens descrigui, a partir del «superb cap» anomenat Nonó, que és el seu «estrep nord», «la gran badia al fons de la qual s'abriga el *port magne*. Hi havia raó perquè admiràs a les més remotes generacions i meresqués dels romans aquell títol antonomàstic, si tenim en compte l'enorme amplària del golf que descriuen els dos braços, traçant cadascun una munió de puntes i cales, que a la dreta s'oculten i encongeixen mirades des de la platja, mentre que a l'esquerra es dilaten davant l'es-

pectador en línia interminable fins a l'extrem sud, guardat per l'illa Conillera».

El nom de la badia es salvà, evolucionat, durant la dominació àrab. Fou el d'una de les cinc parts en què es dividia l'illa en temps dels sarraïns. Quan els conquistadors catalans es reparteixen Eivissa, figuren a l'escriptura, entre tants de noms àrabs, alguns de mossàrabs. Portumany, que també apareix escrit Portuman i que correspon a la terra que mira *versus occidentem*, és un d'ells. Aviat es catalanitzà i queda convertit en Portmany. El quartó feudal de Portmany fou el que tocà al comte del Rosselló; després va pertànyer, successivament, al rei Jaume I, a Guillem de Montgrí, al paborde i canonges de Tarragona i a l'ardiaca de Sant Fruitós. Arran de la creació del bisbat d'Eivissa, les seves rendes passaren a la nova catedral.

Aleshores l'església de Sant Antoni esdevé parroquial. Procedia de la primera meitat del segle XIV, i era al principi un simple i robust prisma rectangular de pedra, amb porta fortificada i cordó a la part alta dels murs gruixuts i gens atalussats. En efecte, una doble missió li estava encomanada, i era empara tant dels esperits com dels cossos dels dispersos portmanyins. Encara es pot contemplar per diferents caires la massa primitiva del temple-fortalesa, que els primers segles devia romandre completament aïllada, per tal de complir millor la seva finalitat defensiva. Aquestes construccions no esta-

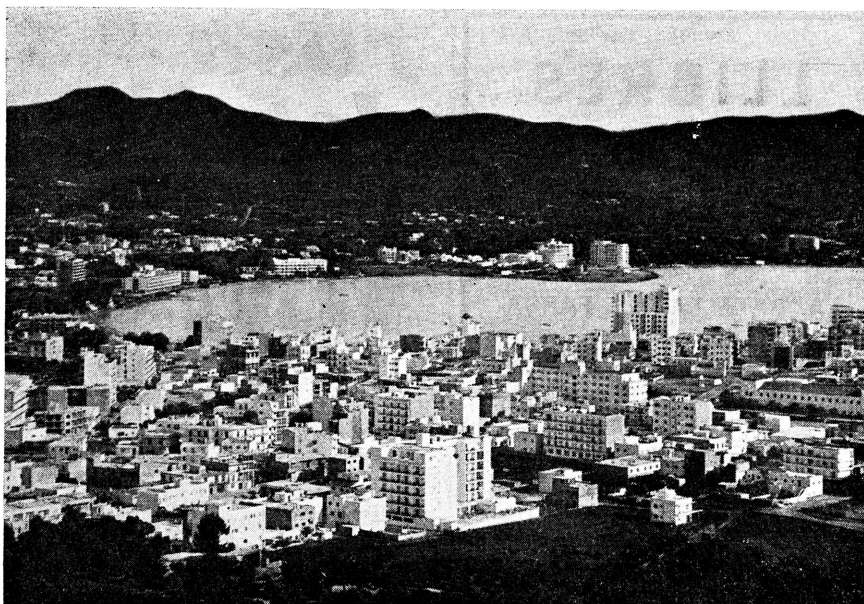
ven emblanquinades, i encara ara sols ho està, a la de Sant Antoni, la fatxada on s'obre la porta. Més endavant vingueren els afegits. La torre amb merlets que fa com un absis alt i quadrat i és un reforç poderós, diu Macabich que fou construïda el segle XVII. Més d'una volta entrà en acció la seva artilleria, i fins una de les dues pobres peces que hi havia el 1818, rebentà després d'una dotzena de canonades contra dues naus de Gibraltar, que fugiren avariades i amb baixes. La casa rectoral encara estava, avançat el segle XIX, damunt la nau ogival, com actualment a Sant Miquel i a Sant Francesc de Formentera. Quadrado ens informa que poc abans de la seva arribada l'església fou descarregada d'aquest pes i que de passada fou reformat amb bon gust el pati, amb el seu ingrés i les arcades del pòrtic lateral que precedeix la nova rectoria. Ja llavors unes noranta cases formaven, «entorn de la de l'ajuntament», un nucli no desdenyable. Com ens diu Quadrado, el R.D. de 1789, que volia «reunir en pobles formals el dispers veïnat d'Eivissa... si algun compliment va tenir fou a Sant Antoni, fins i tot amb preferència a Santa Eulàlia».

En una punta que avança cap a la Conillera hi ha una de les torres que foren construïdes a la costa de les Pitiüses des de la darrereria del segle XVI fins al XVIII. Va arribar tard per a les èpoques més poc segures. Tenim notícies antigues dels estralls de la pirateria a Portmany. Aquelles

costes eren molt perilloses. L'any 1383 una incursió de moros incendia cases i obté dinou captius. El 1505 una altra incursió sorprèn un grup de dones i d'infants, refugiats en una masia «per eixir de perill»: en captiva vint-i-quatre, després de matar el vigilant. No és una visita alegre la que fa Carles V a Portmany el 29 de novembre de 1541. Indica precisament que no poden aturar els desastres d'aquell segle. L'Emperador «fonc arribat en lo port de Portmany... amb quinze galeres de don Bernat de Mendoza, com diuen els llibres «d'Entrevéniments». Procedia de Bugia, després de la desgraciada empresa contra el temut Alger. No s'havien complert els vots expressats a l'anada als mateixos llibres: «Nostre Senyor per sa infinita misericòrdia nos faça gràcia que vejam Alger pres així com desitjam».

Aquell espaiós i variat litoral semidesert de la bella badia no té res a veure amb les seves platges on avui es banya una gran gentada, amb la densitat d'edificació de tota la zona ni amb l'abundància d'embarcacions que freqüen arreu les aigües pacífiques dels actuals estius. Tot un seguit de cales i arenals, inclosos dins la magnitud del port, han divulgat els seus noms abans recòndits: Cala Salada, Cala Gració, Cala de Bou, es Port d'es Torrent, Cala Bassa. Les vil·les, les urbanitzacions, els hotels s'estenen per les ribes més o menys suaus i avancen pels caps o puntes com buscant més contacte amb la mar. Ja abans de 1936 a prop de la vila de Sant Antoni hi havia un cert nombre de xalets i s'alçaven els dos primers i modestos hotels. Aleshores Sant Antoni tenia un moll petit per als seus pescadors i es recollia a la vora del port, formant alguns carrers que pujaven una mica cap a l'església. Les guerres suposaren una llarga aturada per al destí indefectiblement turístic de Sant Antoni; però després els progressos foren ràpids. Avui les construccions turístiques envaeixen gairebé tota la costa de la badia

Sant Antoni amb la seva gran badia

i proliferen terra endins. A la mateixa vila els carrers s'han allargat, n'han sorgit de nous, les cases s'han elevat i tota classe d'establiments per al turisme hi han fet espessament la seva aparició. Un port nou, amb escullera i amplis molls (l'única obra de consideració que ha iniciat el Departament d'Obres Públiques a Eivissa en trenta-cinc anys), ha substituït les insignificants instal·lacions anteriors. Un agradable jardí, amb arbres i fonts, s'ha eixamplat entre les cases i la riba més avançada.

A Sant Antoni el turisme és una potent activitat, que n'arrossega d'altres: construcció, transports, etc. Aquestes indústries, gairebé les úniques, i el mogut comerç que s'hi desenrotlla entorn, constitueixen la part essencial d'una creixent vida econòmica. Al costat d'això, l'agricultura i la pesca, fonts de riquesa tradicionals, semblen ben poca cosa. Tot s'agita al voltant del turisme. Malgrat el fort ritme de creixement del turisme a tots els municipis eivissencs, la badia de Sant Antoni (incloent-hi la part que correspon al municipi de Sant Josep) continua essent el centre d'aquestes activitats en què es va especialitzant l'illa.

Només els perfils amb pinada de les muntanyes i els rocosos dels illots continuen inalterats en-

torn de l'extensa transformació. A la nostra època ens és permès de veure com en tan poc temps es produeixen uns canvis tan notables. Les velles pedres, quan subsisteixen, resten com submergides dins la marea constructiva. Els aïllats tocs de calç són ara amples taques blanques. I amb tot percebem que quelcom profund de l'illa continua respirant sota aspectes nous i enmig de gents diverses.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

AVIS AL LECTOR

Del meu article «Els municipis eivissencs», publicat en el número anterior d'aquesta revista, desaparegueren vint-i-set paraules, cosa que impedeix la comprensió del seu penúltim paràgraf. La part afectada d'aquest paràgraf ha de quedar com segueix:

Una diversitat d'ajuntaments augmenta el pes de la representació de l'illa. No és que creguem que aquesta representació hagi de ser sols a nivell municipal. La mancomunitat d'ajuntaments, en què la propaganda centralista vol fer recaure el màxim grau d'unió i la manifestació principal del món clos que és una illa, pot ser útil en alguns projectes interiors.

M. V. Ll.

LLIBRES REBUTS

De l'EDITORIAL
SEIX BARRAL

**LA BATALLA DE FARSA-
LIA**, per Claude Simon
(Biblioteca Breve, 311),
194, pàgs. Traducció de
E. Guàrró. Novella.

NOSOTROS DOS, per Néstor
Sanchez (Biblioteca
Breve de Bolsillo, 91),
132 pàgs. Novella.

**EL LENGUAJE Y EL ENTEN-
DIMIENTO**, per Noam
Chomsky (Biblioteca Bre-
ve, 314), 163 pàgs. Tra-
ducció de Juan Ferraté.
Assaig i pensament.

De l'EDITORIAL
ANAGRAMA

**PSICOANALISIS Y SOCIE-
DAD: APUNTES DE
FREUDO - MARXISMO**,
per Ramón García. Vol.
I, (Cuadernos Anagrama,
18), 90 pàgs. Contribu-
ció a l'estudi de Wilhelm
Reich.

**PSICOANALISIS Y SOCIE-
DAD: APUNTES DE
FREUDO - MARXISMO**,
per Wilhelm Reich i Igor
A. Caruso. Vol. II, (Cua-
dernos Anagrama, 19),
94 pàgs.

EL ESTUDIO, per John Gre-
gory Dunne (Colección
Cinemateca, 1), 268 pàg.
Traducció i notes per
José Luis Guarner.

**CONVERSACIONES CON
JOSEPH LOSEY**, per Tom
Milne (Colección Cine-
mateca, 2), 195 pàgs.
Traducció, apèndix i no-
tes per José Luis Guar-
ner.

rosa dels VENTS

DE MALLORCA

HOMENATGE

A FRANCESC DE B. MOLL

Amb motiu de la concessió del «Gran Premi d'honor de les Lletres catalanes» a Francesc de B. Moll, el consell directiu de l'**Obra Cultural Balear** ha organitzat un acte d'homenatge al nostre gran filòleg, consistent en un sopar que es celebrà a l'Hotel Bellver el 17 de juny darrer.

Molts d'amics seus i admiradors de la seva tasca —un parell de centenars, segons els diaris— es reuniren en el dit sopar que presidien, a més de l'homenatjat i la seva esposa, l'alcalde de Ciutadella Sr. Antoni Casanovas, el rector de l'**Estudi General Lul.lià** don Gerard Maria Thomàs, el rector de l'**Escola Lul.lista** mossèn Sebastià Garcias Palou, don Joan Sbert en representació del consell directiu de la **Societat Arqueològica**, i els directius de l'**Obra Cultural Balear** senyors Climent Garau, Miquel Fullana i Miquel Marquès, i el vice-president de la **Comissió Diocesana de Litúrgia** mossèn Pere Llabrés.

S'hi llegiren nombroses adhesions d'amics que per raons diverses no hi pogueren ser presents, i principalment les d'una bona partida d'entitats com l'**Omnium Cultural** de Barcelona, el **Centre d'Art i Cultura** de Felanitx, la **Fundació Mossèn Cosme Bauçà**, la **Cambra de Comerç** de Barcelona, la **Casa de Cultura** i la **Biblioteca de Cultura Popular** de Sóller. Entre les restants adhesions individuals vo-

lem destacar una carta de felicitació signada pels tres bisbes de les diòcesis balears, que la Revista LLUC s'honorà de publicar íntegra en el nostre número anterior. Hi pronunciaren parlaments don Climent Garau, qui com a President de l'**Obra Cultural Balear** va fer ofrena del sopar d'homenatge; el poeta don Guillem Colom, i finalment el mateix senyor Moll qui amb paraules de gratitud per les atencions de què va ser objecte, va manifestar que seguiria sempre, tot el temps de la seva vida, en la seva tasca de servir el nostre poble.

Tots els assistents varen ser obsequiats amb un llibret del senyor Moll, qui sota el títol **Versos de la ceba**, aplega un notable conjunt de composicions humorístiques, la majoria publicades en almanacs i premsa d'ocasió.

Mereix un esment especial el suplement setmanal **Letras del Diario de Mallorca** que el mateix 17 de juny dedicà íntegrament a l'obra i la figura de Francesc de B. Moll, amb els següents treballs: **Francesc de B. Moll i l'agonia d'una llengua**, per Gabriel Janer Manila; **Vernacle sense escola**, per Bartomeu Fiol; **Francesc de B. Moll Premi d'honor de les Lletres catalanes**, per Antoni M. Badia i Margarit; **Francesc de B. Moll i la nostra llengua vernacle a la litúrgia**, per Pere Llabrés, pvre.; **Moll, editor**, per Damià Ferrà-Pong; **En Moll o la senzillesa**, per Miquel Marquès Coll; **Moll: records personals**, per Miquel Arbona; i **Resposta de Moll a Badia i Margarit**.

També el setmanari SOLLER en la seva edició del 26 de juny passat ha publicat en edició original el parlament que en el sopar d'homenatge havia pronunciat don Guillem Colom.

ACTES CULTURALS A CAMPANET

Dins la inquietud cultural que es sent avui per tot arreu de Mallorca, ha ocupat aquesta vegada un lloc ben destacat el poble de Campanet. Ininterromputs i d'un relleu notable han estat els actes culturals en aquesta vila durant les passades Festes de Sant Victorià. Donarem una breu ressenya dels més significatius.

Diumenge, 4 de juliol, al capvespre s'inaugurà a la nova Plaça de Son Puça un monument al gran escriptor Miquel dels Sants Oliver, Fill Il·lustre de Campanet. El bronze és obra de l'escultor Pere Martínez Pavía i és autor del disseny del monument i de la nova plaça l'arquitecte Jesús Pou. L'obra és un present que l'Associació de la Premsa de Balears i el senyor Andreu Vidal han fet al poble de Campanet. A la nit del mateix dia, en el Teatre Principal, tengué lloc la **I Festa de les Lletres** instaurada per l'Ajuntament per a contribuir al foment de les lletres mallorquines. El Jurat que formaven Gabriel Mateu Mairata (President), Gaspar Sabater Serra, Josep-Maria Llompart de la Penya, Alexandre Ballester Moragues (Vocals) i Damià Ferrà-Ponç (Secretari) adjudicà així els premis: Premi de Narració **Llorenç Riber** dotat amb placa de plata, diploma i 5.000 pts. fou atorgat a Maria-Antònia Oliver Ca-

brer per l'obra **M'han florit ametllers a les butxaques**. Obtingueren accèssits al premi esmentat, dotats amb un diploma, les obres **Ensoñaciones** de Salvador Albert Ramon, **El adió**s de Catalina Bonnín Socias i **Històries del poble** de Melcior Mairata Pons. Amb la mateixa dotació que l'anterior, el Premi d'Investigació **Miquel dels Sants Oliver** fou assignat a l'obra **Introducció al pensament regionalista de Miquel dels Sants Oliver** de Gregori Mir Mayol. El Premi de Poesia **Miquel Socies** —amb la mateixa dotació que els anteriors— fou assignat a Llorenç Moyà Gilabert de la Portella per l'obra **Faules i antifaules**. Es concediren accèssits, dotats cada un amb el corresponent diploma, a **Un glop de perfum a la boca dels caníbals** de Gabriel Mesquida Amengual, a **Consciència dels remordiments** de Damià Huguet Roig i a **Poema d'Almeria** de Rafel Socies Company. Presentat per Alexandre Ballester, pronuncià el discurs de mantenedor de la festa literària el periodista Gaspar Sabater Serra.

A l'Exposició de Pintura que tengué lloc el dilluns dia 5, pronuncià una conferència el nostre director Gabriel Fuster Mayans. Al dia següent tengué lloc la inauguració de les noves plaques dels carrers de la vila pronunciant una conferència sobre el tema el batle de Campanet don Gabriel Mateu Mairata. Es un fet molt destacable que gai-

rebé tots els carrers retolats ho hagin estat en la nostra llengua. El fet assenyala la penetració del sentiment favorable a la llengua autòctona i estableix una fita que voldríem veure imitada a tots els altres pobles de Mallorca. Amb motiu de la proclamació de dos nous Fills Il·lustres de Campanet, pronunciaren el dimecres dia 7 sengles conferències el vicari de la vila don Jaume Rovira sobre el gran organista **Bernat Salas Seguí** i el poeta i erudit Baltasar Coll Tomàs sobre l'humanista **Miquel Socies Bisquerria de Fangar**.

MÉS NOTÍCIES

- El nostre amic i col·laborador Dom Josep Massot i Muntaner, monjo de Montserrat, va ser a la Universitat de Basilea el passat dia 24 de juny, on va donar una conferència en la nostra llengua davant un nombrós auditori. Tractà sobre cultura catalana, amb un esment especial a Mallorca.

- El nostre amic i company de Redacció En Gabriel Janer ha fet finalista —per 3 vots contra 4— en el Premi «Prudenci Bertrana» de la ciutat de Girona que es concedí el 19 de juny passat. L'obra presentada du per títol **Tota la por d'un estiu inútil**. El seu contrincant i vencedor fou el català Terenci Moix.

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

DE MENORCA**EL MIRATGE
D'UN DIA DE PRIMAVERA**

per Josep Maria QUINTANA

Una volta han passat les onades del mal temps, la mar es torna serena. Així mateix, tot just s'ha dissipat el «bluf» d'una eufòria col·lectiva, la qual, generalment, sol emboirar un poc les realitats, es torna a allò que és més quotidià, menys ufanós, si bé està, però molt més autèntic.

La meva família no ha celebrat mai, tot i essent molt bullanguera, quelcom semblant a «El dia de la llar», ni ha trobat a mancar mai una cosa així, entre moltes raons perquè viure units, davall d'un mateix sostre, menjant d'un mateix pa, és tot això més que suficient per a conèixer a fons la pròpia realitat.

La unitat, la germanor, la comprensió són, per a la meva família, coses més simples, menys artificioses, més a l'abast de la mà, són, sense anar més enfora, sa realitat de viure.

Malament anirà quan haurem de celebrar una «diada de la llar». Això serà senyal que la meva família no ha pogut restar unida, que les circumstàncies l'han disgregada i que, per poder-se retrobar, ha de construir una mena d'estructura, sempre artificial, que potser en un moment l'ajuntarà, però que difícilment podrà mantenir aquesta nova i extraordinària realitat.

Mal senyal, idò, quan la situació ens obliga a organitzar grans celebracions. I pitjor encara si aquestes són per a dir-nos que ens estimam molt, que vivim molt a prop els uns dels altres, que tot va bé, i que així hem de continuar la resta del temps.

No crec, certament, que hom pugui dir-me pessimista si afirm que, davant d'unes certes situacions, cal no perdre la serenitat. Tanmateix ho tenim massa bo de fer. Per no res ens enlairam sense adonar-nos que la vertadera realitat sol estar més arran de terra.

Farà uns mesos, els diaris de les Illes van dedicar bona part del seu fullam a una notícia molt important. Una notícia que semblava transcendent per al nostre futur. Aquesta «bona nova», gairebé no cal dir-ho, fou la celebració a Menorca del «Dia de la Província».

L'esmentada celebració, que fou, per cert, una mena de festa provincial a nivell d'élite, puix que el poble va participar-hi ben poc, va esser la causa

que es pronunciassin molts discursos i s'escriguessin llargs articles als diaris.

Aquestes dues coses, si bé està la primera més que la segona, són generalment molt perilloses. Perilloses perquè solen tenir l'encert o la desgràcia d'esser sempre molt boniques, sintàcticament perfectes i estilísticament belles, però corren el risc d'esser com el santuari buit del temple de Jerusalem o com les doloroses que treuen per setmana santa, les quals davall dels rics vestits no hi amaguen res.

Els grans i harmoniosos parlaments tenen el perill, doncs, d'esser, una volta escrutats, allò que els nominalistes de l'època medieval van dir «flatus vocis», compactes de moment, però fonedissos com una dolça de sucre o una bimbolla de sabó.

El «Dia de la Província» fou, sens dubte, una d'aquelles coses que se'ns ofereixen molt prometedores, de la qual, però, molts en desconfiàvem. De fet, si mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterencs visquéssim aquesta unitat, aquesta magnífica realitat de província que tant es va predicar, si les illes menors, posem per cas, tot i tenint cadascuna els seus problemes particulars, visquéssim un diàleg autèntic i continuat amb els òrgans administratius, i aquests no fossin uns ents estranys, allunyats i, en certa manera, inassequibles, jo crec que no seria necessari organitzar tot aquest embalum.

Però la realitat no és aquesta. Fixem-nos sinó. Quan la diada, els menorquins començarem a veure una gent que coneixíem ben poc. Uns, no els coneixíem de res; uns altres, si els havíem conegut en qualque ocasió, d'ells gairebé ja no en teníem memòria. I estic parlant d'homes que tenen al seu càrrec diferents sectors de l'administració provincial. Homes que són, en definitiva, responsables de totes les illes.

Tot i amb això, els parlaments, del primer fins al darrer, van glosar aquestes coses tan etèries com són la germanor de tots, la immillorable convivència, la realitat de balear, l'eficàcia de l'administració... i és ben cert que aquella frase de «...estrechar los lazos de hermandad entre las islas» vàrem aprendre-la tots de cor.

De totes maneres, a dir de tothom, el «Dia de la Província» fou un èxit. En acabar, eivissencs i formenterencs van partir cap a caseva, i la plana major vers l'illa gran.

Al final de la passada crònica vaig escriure: «Fer província, uns dies, a Menorca, és molt fàcil. Fer-la tot l'any des de Palma no ho és tant». D'això n'estic ara molt més convençut.

Un dels molts senyors que ens van visitar fou don Manuel Thomàs de Carranza, en qualitat de President del Consell Econòmic Sindical Regional, el qual en un dels seus discursos va venir a dir que tenint en compte que cada illa presentava una personalitat pròpia i una problemàtica diferent, l'estudi de les ponències es faria a nivell insular, per la qual cosa, les de Menorca, com les d'Eivissa no serien foses ni confoses en les corresponents provincials.

El Senyor Seguí i Mercadal recollia això en un article encapçalat així: «¿En qué quedamos?»¹, en el qual va denunciar davant dels nostres ulls perplexes, que els ponents provincials sol·licitaven dades concretes referents a Menorca per a incloure-les a la **ponència provincial** que ells redactarien per així evitar duplicitats.

La cosa està ben clara. Tornarem caure dins del mateix clot que vam caure quan el Primer Consell Econòmic Provincial.

Per altra part, és que no ho vèiem venir? És que de llavors ençà ha canviat alguna cosa prou important com per fer-nos creure que ara tot havia d'anar d'una altra manera?

Es clar que alguna cosa ha canviat. Ara es parla, per exemple, de Regionalisme i abans no se'n parlava. Però, malgrat se'n parli, creu algú dels de dalt en el regionalisme? Tenim el recent cas de Lleida. Continuament hom l'ha mostrada separada de Catalunya col·locant-la a la Vall de l'Ebre. Fa un cert temps, els organismes sindicals van intentar col·locar-la en una zona altra de la que naturalment, humanament, econòmicament, lingüísticament i culturalment li pertany. I ara, a l'ordre del

9 de març de 1971 del Ministeri d'Informació i Turisme, apareguda al *Bulletí Oficial de l'Estat* de 18 de març, l'Estat espanyol apareix dividit en nou zones turístiques, i en aquesta divisió Lleida figura separada de la resta del Principat i integrada a la zona 5.ª o «Pirenaica» compresa per les Províncies de Navarra, Saragosa, Osca i Lleida².

Això ho dic a mode d'exemple puix que no és aquesta la nostra situació. No obstant crec que val per a il·lustrar la problemàtica i veure la realitat.

Què vol dir tot això? Al meu entendre, que els responsables de l'Administració difícilment comprenen què significa ésser illa, i que hom no s'ha adonat que el fet d'una administració centralitzada a Palma és nefast, no sé si per a Mallorca, però sí per a la resta de les Balears.

Per altra part, hem vist aquests darrers anys cap esforç de descentralització administrativa?

No ens enganyem, d'això no hi ha hagut res. Es fa necessari, doncs, que celebrem cada any el «Dia de la Província». I l'any que vé hi tornarem. Possiblement s'escollirà Eivissa, l'illa bonica, la germana petita, per a celebrar la gran diada. La Vila es convertirà per uns dies en capital de les Balears. Els mateixos senyors o uns altres molt semblants faran els mateixos discursos. També s'imposaran moltes medalles. Es tornarà a parlar de «...estrechar los lazos de hermandad entre las islas» i molts ens creurem que d'allà envant les coses aniran d'una altra manera.

Perquè les coses baratin, quelcom més ha de canviar. I davant d'aquesta realitat, crec que el silenci de menorquins, eivissencs i formenterencs, no és, ni molt menys, la resposta millor.

JOSEP MARIA QUINTANA

(1) Mateo SEGUI Mercadal. «¿En qué quedamos?». *Diari MENORCA*, 27 de maig de 1971.

(2) Manuel LLADONOSA. «Un altre cop Lleida separada de Catalunya». *SERRA D'OR*. Maig de 1971.

La Revista «LLUC» no es solidaritza necessàriament amb els articles publicats a les seves pàgines, els quals —caldrà repetir-ho?— expressen únicament l'opinió dels seus autors.

OBRA CULTURAL BALEAR

Torre de l'Amor, 6

PALMA

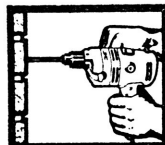
FERRETERIA GRIMALT BLANCH AHORRE TIEMPO Y DINERO CON *Black & Decker*

"HAGALO USTED MISMO"

CON LA TALADRADORA D500 Y SUS
ACCESORIOS PODRA EFECTUAR
INFINIDAD DE TRABAJOS FACILMENTE
(CORTAR, SERRAR, AGUJEREAR,
PULIR, ABRILLANTAR, ETC.)

D 500
1995 PTS.
AHORA
1400 PTS.

TALADRAR

PULIR

SERRAR

QUITART

Black & Decker
DEMOSTRACION
Y VENTAS

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

c/ Sindicato, 122-126
c/ Aragón, 19-21
Pza. Navegación, 9 y Cerdá, 2
PALMA DE MALLORCA

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10
Davant la Diputació — PALMA

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

Comprau llibres...

...a Llibres Mallorca

SEGUROS QUE PRACTICA

VIDA, ROBO, GANADO,
INCENDIOS, CRISTALES,
COSECHAS, PEDRISCO,
INDIVIDUAL, ENFERMEDAD,
TRANSPORTES
(Aéreos, marítimos y terrestres),
CINEMATOGRAFIA,
RESPONSABILIDAD CIVIL,
PERDIDA DE BENEFICIOS Y
COMBINADO DE INCENDIO
Y ROBO

Sucursales, Delegaciones o Agencias
en todas las poblaciones de España

Dirección General: Vía Roma, 45
Teléfono 212803 (seis líneas)
PALMA DE MALLORCA

MAGATZEMS SALVAT, S. A.

Colón, 2, 4 i 10

PALMA DE MALLORCA

FILLS DE A. FABREGAS

Papeles Tres Torras

Vascongada de Sobres y Bolsas, S. A.

Artículos de Papelería - Papers especials

C/. Gumersindo, 85 - 87 - Tel. 25 11 31

PALMA DE MALLORCA

ELÈCTRICA BERNAT

Ràdio - Televisió

Electrodomèstics - Electricitat

Oms, 54 Telèf. 22 62 09

PALMA DE MALLORCA

**Llibres
Mallorca**

Call, 1 - Fortuny, 17

Tel. 21 35 88

Palma de Mallorca

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encíclicues, missatges, discursos, al·locucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 300 ptes.

Subscripció semestral: 160 ptes.

(estranger: 350 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS
QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA